

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مركز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

RAPOR 45
KASIM 2025

IRAK Şİİ VE SÜNNİ SİYASİ AKTÖRLERİN ÇEVİRİM İÇİ TRENDLERİ VE LİDERLİK MÜCADELESİ: 2020-2025

FEYZULLAH TUNA AYGÜN

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2025

ISBN:978-625-8175-99-8

9 786258 175998

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Yayınlanma Tarihi: Kasım 2025

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon : +90 850 888 15 20

Eposta : info@orsam.org.tr

Fotoęraf : Anadolu Ajansı (AA)

“Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5'inci maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir”

SELEFİ RADİKALLEŞME VE DERADİKALİZASYON PROGRAMLARI

Yazar Hakkında

Feyzullah Tuna Aygün

Bahçeşehir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 2015 yılında mezun olmuştur. Lisans eğitimi sırasında Syracuse Üniversitesi ile Bahçeşehir Üniversitesi arasındaki iş birliği programında Ortadoğu ve demokratikleşme konularında çalışmalara katılmıştır. Ayrıca Erasmus Değişim Programı kapsamında Polonya'daki Nicolaus Copernicus Üniversitesinde Polonya tarihi, çağdaş Rusya politikaları ve Orta Avrupa'nın Ortadoğu'ya bakış açısı üzerine dersler almıştır. Hacettepe Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Enstitüsü ve Türkiye Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsünde de yüksek lisans düzeyinde dersler almıştır.

2016 yılında Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM) bünyesinde çalışmaya başlayan Aygün, burada önce Irak Çalışmaları Araştırma Asistanı, ardından da Irak Çalışmaları Uzmanı olarak görev yapmıştır. Uzmanlık alanı Irak siyaseti, güvenliği ve toplumdur. Görev süresi boyunca Bağdat, Kerkük, Erbil, Nefes, Kerbela ve Musul gibi Irak'ın farklı bölgelerinde saha çalışmaları yapmıştır. Ayrıca Ürdün'deki Türkmen toplumu üzerine de incelemelerde bulunmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı adına 2018 ve 2021 Irak Parlamento Seçimlerinde ve 2023 Irak Vilayet Meclisi Seçimlerinde uluslararası gözlemci olarak görev yapmıştır.

ORSAM, Washington Institute, Rudaw ve benzeri platformlarda çok sayıda makale, analiz ve rapor yayımlamıştır. Yazıları Irak siyaseti, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY), Türkmenler ve bölgesel güvenlik konularına odaklanmaktadır. Ulusal ve uluslararası düzeyde düzenlenen birçok konferans, sempozyum ve çalıştayda konuşmacı ve katılımcı olarak yer almıştır.

İÇİNDEKİLER

3 GİRİŞ

5 Şii AKTÖRLER

5 Öne Çıkan Şii Aktörlerin Çevrim İçi Görünürlükleri

16 Öne Çıkan Şii Aktörlerin Vilayetlerdeki Gündem Potansiyelleri

22 Öne Çıkan Şii Aktörlerin Irak'taki Gündem Potansiyelleri

27 Şii Aktörlerin Değerlendirilmesi

31 SÜNNİ AKTÖRLER

31 Öne Çıkan Sünni Aktörlerin Çevrim İçi Görünürlükleri

38 Öne Çıkan Sünni Aktörlerin Vilayetlerdeki Gündem Potansiyelleri

41 Öne Çıkan Sünni Aktörlerin Irak'taki Gündem Potansiyelleri

44 Sünni Aktörlerin Değerlendirilmesi

47 SONUÇ

GİRİŞ

Irak'ta 2003 sonrası siyasal düzen, kimlik temelli temsil mekanizmaları üzerine inşa edilmiştir. Şii, Sünni ve Kürt kimlikleri yalnızca toplumsal aidiyetlerin ötesinde siyasal gücün paylaşım biçimlerini de belirleyen temel eksenler hâline gelmiştir. Anayasanın öngördüğü denge ilkesi, bir yandan temsilde çoğulculuğu güçlendirmiş, diğer yandan kurumsal istikrarın önünde yapısal bir engel oluşturmuştur. Bu bağlamda kimlik olgusu Irak siyasetinde ideolojik bir referanstan öte kaynak dağılımı, yönetim kapasitesi ve meşruiyet üretiminin de ana parametrelerinden biri hâline gelmiştir. Ancak 2020 sonrasında ülke bu yapının sınırlarını zorlayan, daha pragmatik ve performans odaklı bir siyasal evreye girmiştir.

2020–2025 dönemi, Irak'ta iç politik dengelerin ve bölgesel ilişkilerin hızla yeniden tanımlandığı bir süreç olmuştur. 2021 seçimleri sonrası Muk-

teda Sadr'ın siyasetten çekilmesi, Şii sahada ciddi bir güç boşluğu oluşturmuş ve yeniden yapılanmayı tetiklemiştir. 2022'de Sudani'nin başbakanlığa gelişi, teknokratik liderlik biçimini öne çıkaran yeni bir dönemin başlangıcına işaret etmiştir. Sünni cephede ise Halbusi'nin parlamento başkanlığı süreci kurumsal bir odak oluşturmuştur. Ancak 2023 sonrasında bu merkezileşmenin kırılganlığı açığa çıkmıştır. Aynı dönemde Kalkınma Yolu Projesi, Irak'ın dış politika gündemini bölgesel ekonomik entegrasyon perspektifiyle yeniden şekillendirmiştir. Diğer yandan ise bölgesel gerilimleri Irak'ın da çatışma alanına dönüşebileceği bir zemin oluşturmuştur.

Bu bağlamda çalışma, söz konusu dönüşüm sürecini Iraklı siyasi aktörlerin çevrim içi ve bölgesel görünürlük eğilimleri üzerinden analiz etmektedir. Google Trends verileri aracılığıyla

2020–2025 yılları arasında Şii ve Sünni aktörlerin kamu gündemindeki ağırlıkları, görünürlük dalgalanmaları ve bölgesel etki alanları incelenmektedir. Böylece kimlik temelli rekabetin ötesine geçilerek kimlik grupları içinde hangi aktörlerin görünürlük üretebildiği karşılaştırmalı biçimde değerlendirilmektedir.

Metodolojik olarak çalışma, dünya genelindeki arama sorgularının anonimleştirilmiş ve örneklem temelli bir kesiti olan Google Trends verilerini dayanmaktadır. Bu sistem, bireysel kullanıcı bilgilerini içermeyen belirli bir konuya yönelik ilgi düzeyini ölçmek için bir araç olarak kullanılabilir. Google, her gün gerçekleştirilen aramalardan temsil gücü yüksek bir örneklem oluşturarak bu verileri coğrafi bölge ve zamana göre normalize etmekte ve elde edilen sonuçları 0–100 aralığında görece bir görünürlük puanına dönüştürmektedir. Bu çalışmada veriler, Irak ile sınırlanarak 2020–2025 döneminde haftalık bazda toplanmıştır. Her aktörün çevrim içi görünürlüğü, siyasal gelişmelerle ilişkilendirilerek analiz edilmiştir. Çevrim içi medya yansımalarını toplumsal görünürlük göstergesi olarak ele almakta ve üç düzeyde

karşılaştırmalı analiz sunmaktadır. Bunlar (1) 11 Kasım 2025 tarihindeki Irak Parlamentosu Seçimlerine katılacak liste başkanı aktörlerin beş yıllık görünürlük trendleri, (2) vilayet düzeyinde bölgesel dağılımları ve (3) ulusal ölçekteki gündem potansiyelleridir. Veriler, nitel analizler ile desteklenmiş ve her aktörün görünürlüğü kriz, reform, diplomatik gelişme ve toplumsal olaylarla ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Bu sayede popülaritenin ötesinde görünürlüğün siyasal kaynakları da tartışılmıştır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Şii siyasetine odaklanılmakta olup Muhammed Şiya Sudani, Nuri el-Maliki, Hadi el-Amiri, Kays el-Hazali ve Ammar el-Hekim gibi aktörlerin görünürlük eğilimleri analiz edilmiştir. İkinci bölümde Sünni siyaset sahası ele alınmakta olup Muhammed el-Halbusi, Sabit Abbasi, Hamis Hançer ve Musanna Samarra gibi aktörlerin siyasal etkisi incelenmektedir. Sonuç bölümünde bu iki kimlik ekseninin kesişiminde Irak siyasetinin 2020–2025 dönemindeki liderlik yapısı, güç dağılımı ve etkinlikleri analiz edilmektedir.

Şİİ AKTÖRLER

Şii lider Mukteda Sadr ve Şii Koordinasyon Çerçevesi arasındaki anlaşmazlıklar, Sadr destekçilerinin Irak Parlamentosunu işgal etmesi ile sonuçlandı.

Irak'ta Şii siyasetinin 2020–2025 dönemindeki dönüşümü, ülkenin güç mimarisinde yaşanan yeniden yapılanmanın en belirgin boyutlarından birini oluşturmuştur. Mukteda Sadr'ın siyasetten çekilmesiyle oluşan liderlik boşluğu, Şii blok içinde rekabeti ve yeniden hizalanma süreçlerini hızlandırmıştır. Bu dönemde siyasal etki, dini ya da milis temelli örgütlenmelerin ötesinde devlet kapasitesi, yönetim performansı ve toplumsal meşruiyet üretimi üzerinden tanımlanmaya başlanmıştır. Şii Koordinasyon Çerçevesinin kurumsallaşması, Maliki gibi tarihsel liderlerle Sudani gibi teknokratik aktörler arasında yeni bir güç paylaşımını da beraberinde getirmiştir. Böylece geçmişte karizmatik ve milis odaklı liderliğin belirleyici olduğu Şii siyasetinde, kurumsal denge ve idari etkinlik ön plana çıkmıştır.

Bu değişim, Şii siyasetinin iç rekabet dinamiklerini ve Irak genelindeki siyasi dengeyi önemli ölçüde etkilemiştir. Sudani'nin yükselişi, kurumsal otoriteyi yeniden inşa eden bir kırılma noktası niteliği taşımıştır. Maliki, Amiri, Hazali ve Hekim gibi aktörlerin görünürlük düzeylerinde yaşanan değişim, meşruiyet kaynaklarının yeniden tanımlandığını ortaya koymaktadır. Liderlik artık

milis desteği ya da ideolojik bağlılıktan ziyade kamuoyuna sunulan yönetim performansı ve gündem kurma becerisiyle ölçülmüştür. Bu açıdan 2020–2025 dönemi, Şii siyasetinde hem tarihsel sürekliliğin sürdüğü hem de yeni bir kurumsal liderlik düzeninin olduğu bir dönüşüm evresi olarak değerlendirilebilir.

ÖNE ÇIKAN Şİİ AKTÖRLERİN ÇEVİRİM İÇİ GÖRÜNÜRLÜKLERİ

Irak'ta Şii siyasetinin 2020–2025 dönemi, liderlerin politik gücüyle birlikte bu gücün çevrim içi alandaki temsiliyle de analiz edilebilir bir yapı olarak görülmektedir. Şii aktörlerin çevrim içi görünürlük düzeyleri, toplumsal meşruiyetin artık örgütsel bağlılıktan çok kamuoyu algısı ve gündem kurma kapasitesine bağlı olduğunu göstermektedir.

Mukteda Sadr'ın 2021'de siyasetten çekilmesiyle birlikte Şii sahada oluşan güç boşluğu, çevrim içi yansımalar üzerinden de hissedilmiştir. Bu boşluk, Sudani'nin yükselişiyle birlikte görünürlüğünün konsolidasyonuna dönüşmüştür. Sudani'nin liderlik modeli, ideolojik veya milis temelli bir çizgiden uzaklaşmış

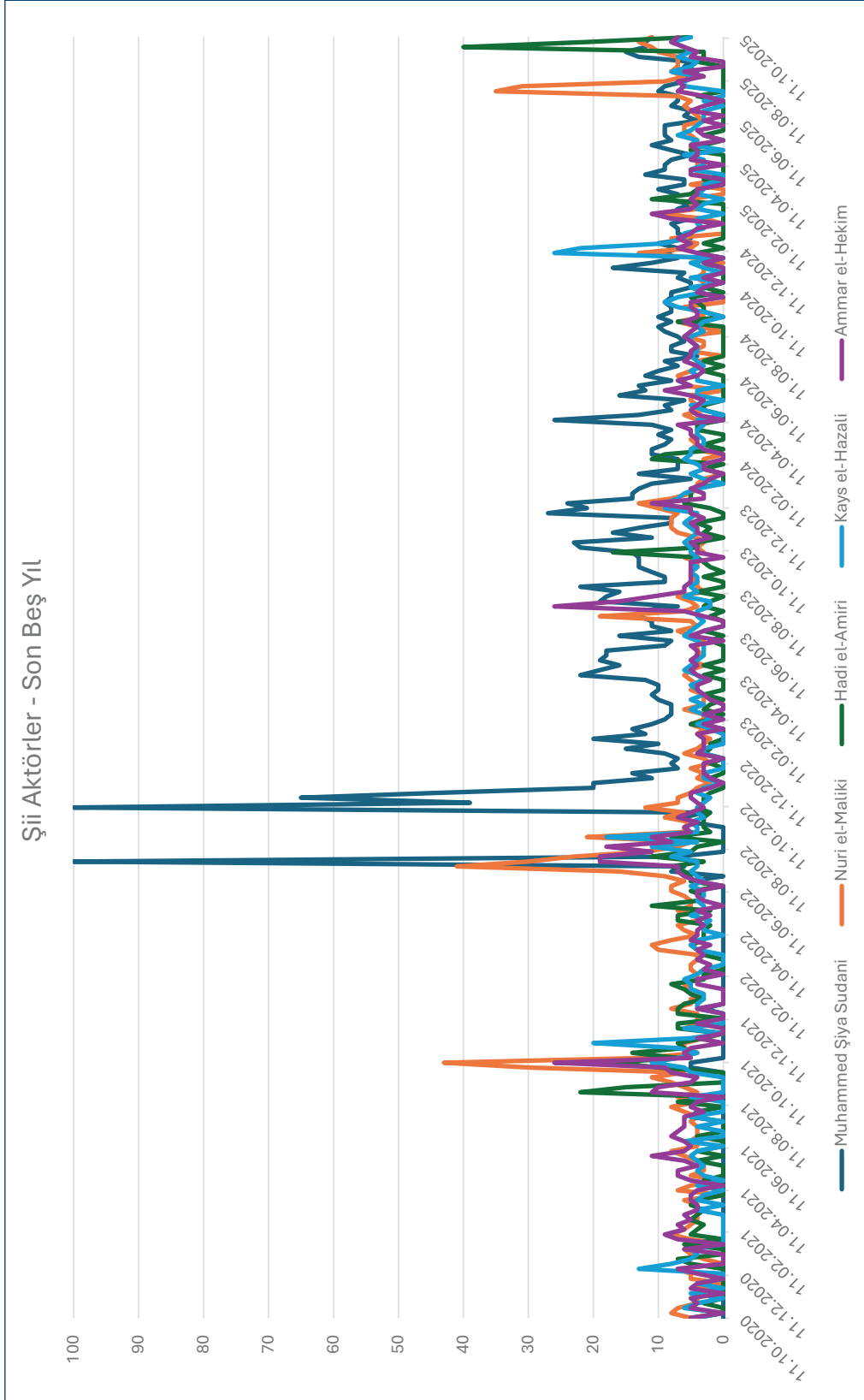
ve kurumsal etkinlik, kamu hizmeti ve dış politika dengesi temelli bir siyasal performansa dayanmıştır.

Çevrim içi alan, bu dönemde Şii siyasetinin güç dengelerini yansıtan bir siyasal ölçüm işlevi görmüştür. Maliki'nin durağanlaşan görünürlüğü, tarihsel liderliğin sembolik düzeye gerilediğini göstermektedir. Amiri ve Hazali gibi güvenlik eksenli aktörlerin dalgalı profilleri, kamu ilgisinin artık kriz anlarıyla sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır. Hekim'in sabit ama istikrarlı

görünürlüğü ise moral liderlik tipinin çevrim içi etki açısından karşılık bulduğunu göstermektedir.

Genel eğilim, Şii siyasetinde sürekli görünürlükten olay bazlı görünürlüğe geçiş yaşandığını göstermektedir. Kamuoyu ilgisi artık ideolojik yansımadan çok olay bazlı yönetim performansı ve gündem belirleme kapasitesi etrafında şekillenmektedir.

Aşağıda Şii aktörlerin son beş yıl içinde gündemde tuttukları alanı gösteren tablo yer almaktadır.

iGrafikteki en belirgin artışlar, 2022 yılının ortası ve sonlarında meydana gelmektedir. Bu dönemde Irak siyasetinde yaşanan gelişmeler, özellikle Sudani'nin başbakanlığa yükselmesi¹ ve hükümet kurma süreciyle doğrudan ilişkilidir. 2021 yılı sonrasında Mukteda Sadr'ın siyasetten çekildiğini açıklaması ve Sadr Hareketinin parlamentodan istifası, Şii siyasi sahasında yeni bir güç boşluğu doğurmuştur.² Bu boşluk, Sudani'nin öne çıkmasını sağlamıştır. Böylece kısa sürede hem kamuoyunda hem de çevrim içi gündemde merkezî bir aktör hâline gelmesine zemin hazırlamıştır. Grafikte Ekim–Kasım 2022 döneminde görülen keskin sıçrama, doğrudan Sudani'nin hükümeti kurmakla görevlendirildiği ve kabineyi açıkladığı günlerle örtüşmektedir. Bu yükseliş, kişisel popülaritesindeki artışa ek olarak Irak'ta yönetim kapasitesi ile istikrar arayışının toplumsal düzeyde karşılık bulduğunu da ortaya koymaktadır.

Sudani'nin 2022 sonrasında izlediği çizgide gözlenen kalıcı yükseliş, Şii siyaseti içindeki rekabet ortamında yeni bir güç merkezinin oluştuğuna işaret etmektedir. Başbakanlık görevine geldiği andan itibaren Sudani gerek ekonomik reform girişimleri gerekse dış politika bağlamındaki denge arayışlarıyla belirgin bir profil sergilemiştir.³ Özellikle 2023 yılı boyunca hızlanan Kalkınma Yolu Projesi,⁴ ABD ve İran arasında izlenen denge politikası, Türkiye ile sürdürülen enerji ve güvenlik temelli temaslar, Sudani'nin trend grafiğinde zaman zaman dalgalanmalar görülse de görünürlük eşiğinin sabit kaldığını göstermektedir. Tüm bu veriler, Sudani'nin hem iç hem de dış politik gündemde adının sürekli dolaşımında olduğunu ve bir başbakanın ötesinde

Şii blokun merkezî siyasi aktörlerinden birisi hâline geldiğini ortaya koymaktadır.

Maliki'nin grafiğinde gözlemlenen yükseliş ve düşüşler, Şii siyasi sahadaki tarihsel ağırlığının giderek azaldığını yansıtmaktadır. 2021 yılı sonu ile 2022 ortasında görülen kısa süreli görünürlük artışları, büyük ölçüde Sadr Hareketi ile yaşanan gerginlikler ve koalisyon pazarlıkları sırasında ortaya çıkmıştır.⁵ Özellikle Temmuz 2022'de basına sızan ve Sadr ile Maliki arasında ciddi bir gerilime neden olan ses kayıtları olayı,⁶ Maliki'nin çevrim içi görünürlüğünde dikkat çekici bir artışa yol açmıştır. Ancak bu artış, olumsuz bir görünürlük biçiminde tezahür etmiş olabilir.

2023 sonrasındaki dönemde Maliki'nin görünürlük çizgisi yatay bir seyir izlemiştir. Bu durum, Maliki'nin kamuoyu nezdinde hâlâ tanınan bir aktör olmakla birlikte gündem belirleme kapasitesini büyük ölçüde yitirdiğini göstermektedir. Bu tablo, Maliki'nin Şii Koordinasyon Çerçevesi içerisindeki etkinliğinin sürdüğünü ancak siyasi zeminin artık daha çok Sudani merkezli bir düzlemde şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Amiri, Hazali ve Hekim gibi diğer Şii aktörler grafikte daha istikrarlı ancak düşük yoğunluklu bir görünürlük sergilemektedir. Amiri'nin zaman zaman yükseliş gösteren çizgisi çoğunlukla güvenlik ve Haşdi Şaabi eksenli gelişmelerle bağlantılıdır. Özellikle İran'a yakın grupların Suriye–Irak hattındaki artan faaliyetleri ya da ABD üslerine yönelik saldırıların gündeme geldiği dönemlerde Amiri'nin ismi daha sık anılmıştır. Hazali'nin 2023 yılı başı ile 2025 yılı başında gözlemlenen sıçramaları ise ABD–İran geriliminin tırmandığı ve milis açıklamalarının

1 "Iraqi parliament approves new government headed by Mohammed Shia al-Sudani", *Reuters*, 27 Ekim 2022.

2 "Iraqi Shia leader al-Sadr withdraws from political process", *Aljazeera*, 16 Haziran 2022.

3 Feyzullah Tuna Aygün ve Yusuf Can Ayaz, "Sudani Kabinesi ve Hükümet Programı", *ORSAM*, Analiz No:309, 23 Şubat 2023.

4 Feyzullah Tuna Aygün, "Kalkınma Yolu: Irak ve Türkiye'yi Bağlayacak", *ORSAM*, 12 Mayıs 2023.

5 "Nouri Al Maliki audio leak widens bitter political divide in Iraq", *The National News*, 20 Temmuz 2022.

6 "Iraq: latest leak of recording by former PM sparks more outrage", *Middle East Monitor*, 20 Temmuz 2022.

uluslararası medyada geniş yankı bulduğu süreçlerle örtüşmektedir.⁷ Hekim ise daha durağan bir görünüm çizmekte ve siyasal sahnede, "yumuşak söylemlili" bir Şii lider profiliyle konumunu korumaktadır. Bu tablo genel olarak medya ve kamuoyu ilgisinin liderlik düzeyinde Sudani-Maliki ekseninde yoğunlaştığını ve diğer Şii aktörlerin ise ağırlıklı olarak kriz anlarında ya da güvenlik temelli gündemlerde görünürlük kazandığını ortaya koymaktadır.

2020-2021 döneminde Sudani'nin çevrim içi görünürlüğü oldukça sınırlı kalmıştır. Bu süreçte isminin yalnızca başbakanlık adaylığı ve eski görevleri çerçevesinde anıldığı görülmektedir.⁸ Ancak 2022 yılı itibarıyla dikkat çekici bir kırılma yaşanmıştır. Bu değişim, Sudani'nin siyasal kariyerinde yeni bir dönemin başlangıcına işaret etmiştir. Özellikle Ekim 2022'de Sadr Hareketinin 73 milletvekilinin parlamentodan çekilmesiyle oluşan güç boşluğu,⁹ Şii Koordinasyon Çerçevesi içinde yeni bir uzlaşma ihtiyacını gündeme getirmiş bu bağlamda Sudani ismi "dengeleyici aktör" olarak öne çıkmıştır. İlgili döneme ait grafik verileri, görünürlüğün çok kısa sürede neredeyse sıfır noktasından yüzde 100 seviyesine ulaştığını

göstermektedir. Bu hızlı yükseliş yalnızca bireysel popüleriteye ek olarak liderlik yapısının yeniden kurgulanmasının çevrim içi düzlemdeki yansımaları olarak değerlendirilmektedir.

Sudani'nin başbakanlık görevine gelmesinin ardından görünürlük eğrisinde belirgin bir düşüş yaşanmamıştır. Hatta bunun aksine görünürlük kalıcı ve yüksek bir seviyede istikrar kazanmıştır. Bu süreklilik, Sudani'nin geçici bir siyasi aktör olmadığını, bilakis medya ve kamuoyu nezdinde kurumsallaşan bir liderlik profili geliştirdiğini ortaya koymaktadır. 2023 yılı boyunca görünürlük eğrisi dalgalı bir seyir izlese de genel olarak olumlu bir düzlemde kalmıştır. Bu durum, Sudani'nin kamuoyunda icraat odaklı bir lider olarak algılanmasıyla yakından ilişkilidir. Örneğin 2023 yılı içinde gerçekleştirilen maaş düzenlemeleri, elektrik ve gıda sübvansiyonları gibi ekonomik politikalar¹⁰ ile Türkiye ve İran'la yürütülen enerji projelerine dayalı diplomatik girişimler, kamu ilgisini sürekli kılmıştır. Bu dönem, görünürlüğün siyasal krizlerin ötesinde sürdürülebilir kamu politikalarıyla da desteklenebileceğini gösteren istisnai örneklerden biri olarak öne çıkmaktadır.

Ekim 2022'de Sadr Hareketinin 73 milletvekilinin parlamentodan çekilmesiyle oluşan güç boşluğu, Şii Koordinasyon Çerçevesi içinde yeni bir uzlaşma ihtiyacını gündeme getirmiş bu bağlamda Sudani ismi "dengeleyici aktör" olarak öne çıkmıştır.

7 "Iraq tightens security at US bases as militias mobilise over Israel's war on Iran", *The New Arab*, 23 Temmuz 2023.

8 Rend Al-Rahim, "Inside the divides of Iraq's Coordination Framework—and why they matter ahead of landmark elections", *Atlantic Council*, 31 Ekim 2025.

9 Bilgay Duman ve Feyzullah Tuna Aygün, "Sadr'ın İstifa Hamlesi ve Sonrası", *ORSAM*, Analiz No:302, 24 Haziran 2022.

10 Ali Kareem Ozheeb, "Deep Dive: Will Sudani's three-year budget bring stability to Iraq's economy?", *Awwaj Media*, 26 Haziran 2023.

2022 yılı itibarıyla Maliki'nin görünürlüğü yeniden artış göstermiştir. Bu yükseliş, Irak'ta hükümet kurma krizinin derinleştiği döneme denk gelmiştir. Sadr Hareketinin parlamentodan çekilmesinin ardından Şii Koordinasyon Çerçevesi içinde yeni bir hükümet formülü tartışılırken Maliki'nin ismi başbakan adayları arasında zikredilmiştir.

2024 yılına gelindiğinde grafik üzerinde gözlemlenen dalgalanmaların niteliği değişmiştir. Görünürlük, giderek liderliğin baskın hâle geldiği bir yapıya dönüşmüştür. Bu eğilimi besleyen temel dinamikler arasında Sudani'nin iç siyasette öne çıkardığı istikrar vurgusu ve uluslararası düzlemde izlediği denge politikası öne çıkmaktadır. Özellikle Kalkınma Yolu Projesinin bölgesel yankı bulması, Körfez ülkeleri ve Türkiye ile yoğunlaşan diplomatik temaslar, Irak'ın ekonomik ve jeopolitik açıdan merkez ülke olma iddiasını kuvvetlendirmiştir.¹¹ Bu bağlamda Sudani'nin görünürlüğü yalnızca Bağdat ile sınırlı kalmamıştır. Musul, Basra ve Necef gibi stratejik vilayetlerde de belirgin bir şekilde artış göstermiştir.

Grafikte 2025 yılı Ekim ayında kaydedilen yükseliş, iç politik gelişmeler ve dış ilişkiler bağlamında değerlendirilebilir. Bu dönemde yaklaşan seçim süreci öncesinde Sudani'nin Şii Koordinasyon Çerçevesi içindeki pozisyonunu pekiştirmeye yönelik girişimleri gündeme gelen olası kabine revizyonu beklentileri ve İmar ve Kalkınma Koalisyonunun ilan edilmesi, medyanın ilgisini artıran unsurlar arasında yer almıştır.¹² Bu yükseliş, Sudani'nin çevrim içi görünürlüğünün krizler-

in ötesinde stratejik gündem inşası çerçevesinde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Son beş yıla ait veriler, Sudani'nin Irak siyasetinde çevrim içi görünürlük ile liderlik kapasitesinin örtüştüğü, kurumsal ve stratejik nitelikli yeni bir siyasal aktör tipine dönüştüğünü açık biçimde göstermektedir.

Maliki'nin çevrim içi görünürlüğü, Şii siyaseti içindeki tarihsel ağırlığın zamanla nasıl gerilediğini analiz etmek açısından önemli bir gösterge sunmaktadır. 2020–2021 döneminde Maliki'nin görünürlüğü, birkaç belirgin sıçrama dışında görece düşük bir düzeyde seyretmiştir. Bu çıkışlar ise çoğunlukla politik gerilimlerle bağlantılı olmuştur. Özellikle 2022 ortalarında Sadr Hareketi ile yaşanan rekabetin yeniden alevlenmesi,¹³ Maliki'nin adının basında ve sosyal medyada öne çıkmasına neden olmuştur. Ancak bu görünürlük, liderlik kapasitesinden ziyade polemiklere dayalı bir ilgi çerçevesinde şekillenmiştir. Maliki'nin bu süreçte Sadr'a yönelik eleştirileri, Sadr yanlısı grupların çevrim içi mecralardaki sert tepkilerini tetiklemiştir. Bu da görünürlükte geçici ancak yüksek etkileşimli bir sıçramaya neden olmuştur. Bu tablo, Maliki'nin artık gündemi belirleme kapasitesinde düşüşü göstermektedir.

11 Kenan Aslanlı, "Kalkınma Yolu Projesi: 2024'te Yaşanan Gelişmeler ve 2025'ten Beklentiler", *ORSAM*, 31 Aralık 2024.

12 "Iraq PM announces 'Reconstruction and Development Coalition'", *Iraq Business News*, 24 Mayıs 2025.

13 "Traditional intra-group rivalry impeding new government formation in Iraq", *AA*, 28 Temmuz 2022.

2022 yılı itibarıyla Maliki'nin görünürlüğü yeniden artış göstermiştir. Bu yükseliş, Irak'ta hükümet kurma krizinin derinleştiği döneme denk gelmiştir. Sadr Hareketinin parlamentodan çekilmesinin ardından Şii Koordinasyon Çerçevesi içinde yeni bir hükümet formülü tartışılırken¹⁴ Maliki'nin ismi başbakan adayları arasında zikredilmiştir. Bu durum çevrim içi görünürlüğünde kısa süreli bir yükselişe neden olmuştur.

2023 sonrasında Maliki'nin çevrim içi görünürlüğü yatay bir seyir izlemiştir. Bu durum, Maliki'nin hâlen tanınan bir aktör olmasına rağmen gündem belirleyici nitelik taşımadığını göstermektedir. Şii Koordinasyon Çerçevesi'nin kurumsallaşmasıyla birlikte Maliki'nin rolü daha çok arka planda yönlendiren bir aktöre dönüşmüş, kamuoyuna yönelik açıklamaları ise çoğunlukla genel değerlendirmeler veya Sudani hükümetine verilen destek çerçevesinde şekillenmiştir. 2024 yılı boyunca Maliki'nin medyada anıldığı başlıklar, büyük oranda geçmiş dönem yolsuzluk iddialarına dair hatırlatmalar,¹⁵ parti içi kongre hazırlıkları ve eski kadroların yeniden örgütlenme çabalarıyla sınırlı kalmıştır. Görünürlüğü bu dönemde sabit ancak düşük seviyede seyretmesi, Maliki'nin kamuoyundaki eski lider algısını pekiştirmiş ve siyasal rekabetin merkezinden uzaklaştığını teyit etmiştir.

Maliki'nin günümüzdeki çevrim içi görünürlüğü esasen geçmişteki yönetim tecrübesi ve Dava Partisi üzerindeki kalıcı etkisiyle sürmektedir. 2025 yılı itibarıyla grafikte kayda değer bir sıçrama gözlemlenmemesi, kamuoyu ilgisinin artık kişisel etkisinden ziyade tarihsel konumuna dayandığını ortaya koymaktadır. Bu durum, Irak Şii siyasetinde kuşaklar arası dönüşümün bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Amiri'nin çevrim içi görünürlük eğrisi, onun siyasal kimliğinin güvenlik eksenli karakterini açık biçimde yansıtmaktadır. Medya ve çevrim içi platformlardaki temsili, büyük ölçüde Haşdi Şaabi, İran ile ilişkiler ya da ABD güçlerine dair tartışmalar çerçevesinde yükselmektedir. Özellikle 2021 yılı sonunda ABD'nin Irak'taki muharip misyonunu resmen sonlandırma sürecinde yaptığı açıklamalar,¹⁶ kamuoyunda geniş yankı bulmuştur. Bu dönemde grafikte kısa süreli bir artış gözlemlenmiştir. 2022 yılında hükümet kurma sürecinde Şii Koordinasyon Çerçevesi içinde öne çıkan aktörlerden biri hâline gelmesi de görünürlüğüne geçici olarak artırmıştır. Ancak bu yükseliş, Maliki veya Sudani örneklerinde olduğu gibi kalıcı bir etkiye dönüşmemiştir. Amiri'nin temsil ettiği çizgi, askerî geçmişi ve İran'la olan yakın bağları nedeniyle genellikle dış politika ve güvenlik krizleriyle eşzamanlı olarak ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla Amiri'nin çevrim içi etki alanı, istikrar dönemlerinde daralmakta ve güvenlik temelli gelişmelerin yoğunlaştığı anlarda ise genişlemektedir. Bu durum, Amiri'nin liderliğinin reaktif, yani gelişmelere tepki veren bir karakter taşıdığını göstermektedir.

Hazali'nin görünürlük eğrisi ise Şii milis yapılarının söylem düzeyindeki etkisini yansıtan çarpıcı örneklerden biridir. Asaib Ehlil Hak lideri olarak Hazali özellikle ABD-İran gerilimlerinin tırmandığı dönemlerde yaptığı sert açıklamalarla medyada yer bulmuştur. 2023 yılı başı ve 2025 yılı başında gözlemlenen sıçramalar bu bağlamda dikkat çekicidir. İlk olarak 2021-2023'te ABD üslerine yönelik saldırıların ardından Vaşington karşıtı söylemleri¹⁷ kısa süreli fakat yoğun bir medya ilgisi oluşturmuştur. İkinci olarak 2025'in başındaki yükseliş, Gazze savaşı sonrası İran eksenli milis grupların yeniden mobilize old-

14 Timothy Liptrot, "Iraq must compromise between majoritarianism and consensus government formation", *Aljazeera Centre for Studies*, 3 Temmuz 2022.

15 "Maliki Pressuring Iraqi PM to Resign Following Confessions in Wire-tapping Scandal", *Asharq Al-Awsat*, 9 Eylül 2024.

16 "Hadi al-Amiri says all foreign troops must leave Iraq by year's end", *Rudaw*, 1 Eylül 2021.

17 "Pro-Iranian Militia Commander Threatens Attacks Against US Forces Unless They Leave Iraq", *VOA News*, 24 Temmuz 2021.

Sudani'nin teknokrat kimliği, İran'a yakın çevrelerin beklentileriyle uyum sağlamış ve Batı ile daha dengeli ilişkilerin önünü açmıştır. Bu durum, Şii blok içerisinde milis yapılar ile siyasi partiler arasındaki güç ilişkisini yeniden tanımlamıştır.

uğu döneme denk gelmektedir. Hazali'nin söylem stratejisi ideolojik mobilizasyon ve meydan okumaya dayalı oluşmuştur. Bu nedenle görünürlüğü çoğunlukla kriz anlarında zirve yapmakta ve siyasal istikrar dönemlerinde ise belirgin biçimde azalmaktadır. Bu dalgalı profil, Hazali'nin Şii siyasetinde sürekli bir siyasi ağırlık merkezi oluşturamadığını ancak milis yapılar içinde sembolik bir "direnişçi" olarak konumunu sürdürdüğünü göstermektedir.

Hekim'in görünürlük grafiği ise Amiri ve Maliki'nin aksine istikrarlı, düşük yoğunluklu ve ideolojik olarak merkezde konumlanan bir çizgi sunmaktadır. Hekim'in siyasal tarzı uzun süredir dinî otorite, ulusal birlik ve gençlik politikaları gibi daha yumuşak temalar etrafında şekillenmektedir. Bu yönelim, Hekim'in çevrim içi görünürlüğünün keskin dalgalanmalardan uzak, durağan bir düzlemde seyretmesine neden olmaktadır. 2022 yılında hükümet kurma sürecinde aktif bir rol üstlenmemesi ve tarafsız bir pozisyon benimsemesi, Hekim'i kriz retoriğinden ve sert siyasal çekişmelerden uzak tutmuştur. 2023-2025 döneminde yaptığı açıklamalar ise ağırlıklı olarak toplumsal dayanışma, reform ve yolsuzlukla mücadele temalarına odaklanmıştır. Bu da Hekim'in görünürlüğünü yüksek etkileşimli ve istikrarlı bir biçimde sürdürmesini sağlamıştır. Bu seyir, Hekim'i Şii siyasette kriz anlarına tepki vermekten çok kriz sonrasında moral

zemin inşa eden bir aktör olarak konumlandırmaktadır. Bu durum Hekim'in sınırlı ama sürdürülebilir bir etki alanına sahip olmasına imkân tanımaktadır.

Genel olarak Amiri, Hazali ve Hekim'in çevrim içi görünürlükleri, Irak Şii siyasetinin çok katmanlı doğasını çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Sudani ve Maliki gibi merkezi siyasal aktörlerin dışında kalan bu üç aktörün etkisi, istikrar dönemlerinde görece sınırlı kalırken kriz, çatışma ya da güvenlik temelli gelişmelerin yaşandığı dönemlerde artış göstermektedir. Bu tablo, Irak'ta siyasal görünürlüğün hâlâ büyük ölçüde olay bazlı biçimlendiğini ve özellikle Şii blok içerisinde güvenlik-görünürlük algısının belirleyici bir dinamik olarak varlığını sürdürdüğünü ortaya koymaktadır.

2020-2025 dönemi, Irak Şii siyasetinin merkezi yeniden yapılanma sürecine girdiği bir evre olarak öne çıkmaktadır. Bu dönüşüm, Sadr Hareketinin parlamentodan çekilmesiyle oluşan siyasal boşluk ve Şii Koordinasyon Çerçevesinin bu boşluğu doldurma yönündeki girişimleriyle şekillenmiştir. Çevrim içi veri setleri, söz konusu yeniden yapılanmanın somut biçimde Sudani etrafında yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Sudani'nin yükselişi, yeni bir lider aktörün sahneye çıkışının ötesinde uzun süredir kişisel rekabetler üzerinden yürüyen Şii siyasetinin kurumsallaşmaya yöneldiğinin göstergesidir. Maliki'nin azalan

etkisi ve Amiri ile Hazali gibi güvenlik odaklı aktörlerin yalnızca kriz anlarında öne çıkması, bu yapısal dönüşümün yönünü açık biçimde yansıtmaktadır. Böylece Şii sahadaki güç, ilk kez 2010'lardan bu yana ideolojik ya da milis temelli bir eksenden çıkmış ve yönetim kapasitesi, teknokratik etkinlik ve dış politika dengesi gibi kriterler üzerinden tanımlanmaya başlamıştır.

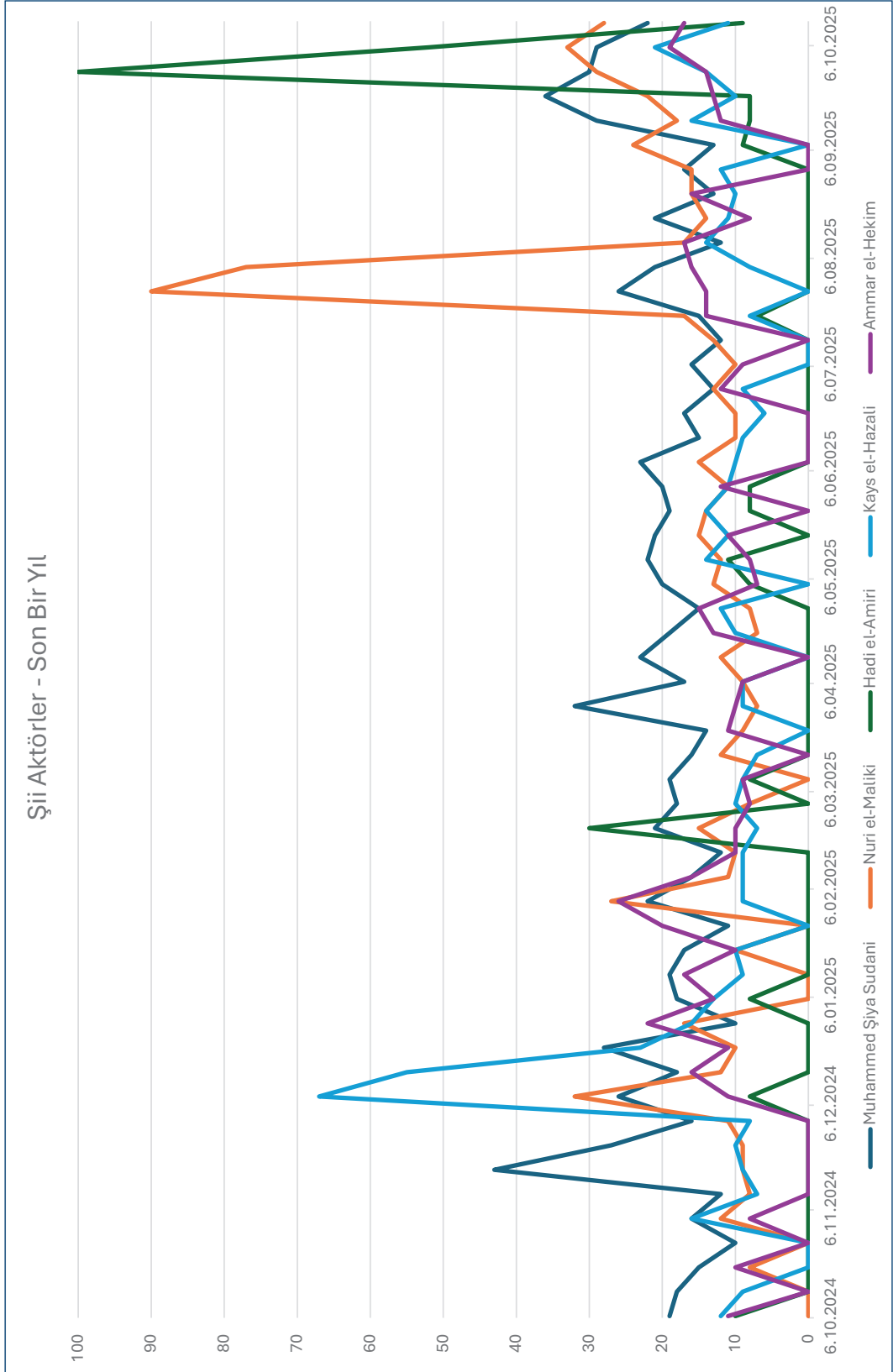
Bu genel tablo, Sadr sonrası dönemin temel karakteristiğini belirleyen bir denge arayışını işaret etmektedir. Sudani'nin teknokrat kimliği, İran'a yakın çevrelerin beklentileriyle uyum sağlamış ve Batı ile daha dengeli ilişkilerin önünü açmıştır. Bu durum, Şii blok içerisinde milis yapılar ile siyasi partiler arasındaki güç ilişkisini yeniden tanımlamıştır. Amiri ve Hazali gibi aktörler güvenlik alanında etkili olmayı sürdürseler de karar alma süreçlerindeki ağırlıkları sınırlanmıştır. Öte yandan Hekim gibi aktörlerin ideolojik ve ahlaki söylemleri, bu yeni dengeye normatif bir katkı sunmuştur. Böylece parçalı Şii yapısı, giderek kurumsal bir blok görünümüne evrilmiştir. Ancak bu blok hâlâ kırılabilirlikler barındırmakta olup dış müdahalelere ve iç rekabetlere karşı hassasiyetini korumaktadır.

Sudani'nin çevrim içi görünürlüğü, istikrarlı bir liderliğin kamusal temsiline dönüşmüştür. Bu da liderliğinin yalnızca kriz anlarının dışında gündelik yönetsel süreçlerde de kamu ilgisi-

yle desteklendiğini göstermektedir. Sudani'nin özellikle ekonomik reformlar, enerji iş birlikleri ve yolsuzlukla mücadele gibi konularda gündem oluşturması, çevrim içi temsiline olumlu biçimde yansımıştır. Buna karşın Maliki, Amiri ve Hazali gibi aktörlerin görünürlüğü büyük ölçüde polemik, suçlama ve güvenlik krizleriyle sınırlı kalmıştır. Dolayısıyla bu aktörlerin etkisi daha çok reaktif bir nitelik kazanmıştır. Bu fark, Şii liderlik yapısının geçirdiği dönüşümde belirleyici bir eksen oluşturmuştur.

Daha geniş bir perspektiften bakıldığında 2020-2025 dönemine ait çevrim içi veriler, Şii siyasette üç düzeyli bir liderlik hiyerarşisini ortaya koymaktadır. İlk düzeyde yer alan Sudani gibi kurumsal aktörler, karar alma mekanizmalarının merkezinde konumlanmaktadır. İkinci düzeyde Maliki ve Amiri gibi tarihsel ağırlığa sahip aktörler, blok içi dengenin sağlanmasını sürdürmektedir. Üçüncü düzeyde ise Hazali ve Hekim gibi ideolojik odaklı aktörler yer almaktadır. Bu aktörler özellikle kriz veya reform dönemlerinde kamuoyuna yönelik söylemsel müdahalelerde bulunmaktadır. Bu çok düzeyli yapı, Şii siyaseti içinde iç rekabeti ve istikrar arayışına da aynı anda neden olmaktadır. Dolayısıyla Irak'taki siyasal dengelerin geleceğini de şekillendirmektedir.

Aşağıda Şii aktörlerin son bir yıl içinde gündemde tuttukları alanı gösteren tablo yer almaktadır.

Grafikteki veriler, Şii siyasetinde kalıcı ve istikrarlı bir liderlik çizgisinden ziyade giderek daha fazla gündem merkezli ve dalgalı bir rekabet dinamiğinin belirleyici hâle geldiğini göstermektedir. Özellikle Aralık 2024 ile Şubat 2025 ortası arasındaki dönem, Sudani'nin genel görünürlükte hâlen lider konumunu koruduğunu ancak bu üstünlüğün önceki yıllara kıyasla daha az belirginleştiği bir tabloya işaret etmektedir. Sudani'nin çevrim içi görünürlüğü, yönetim performansına ilişkin açıklamalar ve diplomatik girişimler aracılığıyla sürdürülürken Maliki ve Amiri gibi aktörlerin dönemsel olarak öne çıkışı, iç politik gerilimler ve güvenlik temelli krizlerle bağlantılıdır. Bu durum, Şii siyasetinde rekabetin uzun vadeli güç dengelerinden uzaklaşarak kısa vadeli siyasal gelişmeler, medya çıkışları ve güvenlik merkezli dalgalanmalar etrafında şekillendiğini göstermektedir.

Bu eğilim, Irak siyasetinde gündemin hızlı biçimde değiştiği ve toplumsal algının giderek anlamlı etkiler üzerinden şekillendiği bir döneme işaret etmektedir. 2020–2023 arasında inşa edilen Sudani merkezli konsolidasyon süreci, 2024 itibarıyla daha kırılabilir ve olaya dayalı bir görünürlük görünümüne evrilmiştir. Her bir aktörün kamu ilgisini çektiği dönemler sınırlı hâle gelmiştir. Sudani kalkınma projeleri ve dış politika hamleleriyle Maliki parti içi açıklamalarla Amiri ise Haşdi Şaabi odaklı güvenlik gündemleriyle ön plana çıkmıştır. Bu tablo, Şii siyasetinde liderliğin artık tek bir merkezde yoğunlaşmanın aksine farklı dönemlerde farklı aktörlerin kısa süreli ama etkili görünürlük alanları oluşturduğu, dinamik ve rekabetçi bir siyasal temsiliyet döngüsünün oluştuğunu göstermektedir.

2024 yılının son çeyreğinde Sudani'nin çevrim içi görünürliğinde kaydedilen artış, Irak siyasetinde yönetim performansının kamu ilgisi üzerindeki belirleyici etkisini açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu dönemde yaşanan iki ardışık zirve özellikle Kalkınma Yolu Projesi'nin ilerleyişi, bütçe düzenlemeleri ve yolsuzlukla mücadele

politikalarının yeniden gündeme gelmesiyle doğrudan ilişkilidir. Sudani'nin görünürlükündeki bu yükseliş, kriz ya da güvenlik odağı yerine icraat, reform ve yönetsel etkinlik temelli bir pozitif görünürlük örneği olarak okunabilir.

Bu dönemde çevrim içi medya gündeminde öne çıkan haber temaları, Sudani'nin kamuoyundaki teknokratik imajını pekiştirdiğini göstermektedir. Iraklı seçmen gruplarının öncelikli gündeminde hizmet politikaları, altyapı yatırımları ve dış ekonomik ortaklıkların yer alması, Sudani'nin çizgisini "sürdürülebilir yönetim" söylemiyle uyumlu kılmıştır. Bu çerçevede Ekim–Aralık 2024 dönemi, Sudani'nin çevrim içi görünürlüğünün yalnızca iç politik gelişmeler aynı zamanda ekonomik reform ve uluslararası iş birliği perspektifine dayalı olarak genişlediği bir evreye işaret etmektedir.

2025 yılının ilk çeyreği, Şii siyasetinde aktörler arası görünürlük farklarının azaldığı ve rekabetin daha dengeli bir çizgiye oturduğu bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Bu süreçte genel siyasal atmosfer görece sakin seyrederken medya ilgisi de liderler arasında belirli bir dengeleme eğilimi göstermiştir. Sudani'nin görünürlüğü ise istikrarlı biçimde devam etmiştir. Buna karşın Amiri ve Hazali gibi aktörler ise Haşdi Şaabi'nin konumu, sınır güvenliği ve iç istikrar tartışmalarına yönelik açıklamalarıyla sınırlı ölçüde gündeme gelmiştir. Bu dönemin temel karakteristiği, yüksek politik tansiyonun yerini güvenlik temelli, temkinli ve düşük yoğunluklu bir gündem yapısına bırakmasıdır. Dolayısıyla Ocak–Mart 2025 aralığı, Şii sahada kısa süreli bir sakinlik evresine işaret etmektedir.

Temmuz–Ağustos 2025 döneminde grafik verilerde dikkat çekici bir hareketlilik gözlemlenmektedir. Bu dönemde Maliki'nin çevrim içi görünürlükündeki ani yükseliş, iç siyaset ekseninde yoğunlaşan tartışmalarla doğrudan ilişkilidir. Maliki'nin Şii Koordinasyon Çerçevesi içerisinde parti kimliğini yeniden tanımlamaya

yönelik adımları ve Sünni bloklarla yaşadığı Baas polemikleri, kamuoyunda yeniden görünür olmasına neden olmuştur.¹⁸ Bu yükseliş, geçmişteki liderlik kapasitesini yeniden inşa etme girişimi olarak değerlendirilebilir. Ancak etkinin kısa süreli olması, bu çabaların kalıcı bir siyasal ağırlığa dönüşemediğini ortaya koymaktadır.

Aynı dönemde Amiri'nin grafik üzerindeki ani sıçraması, Haşdi Şaabi'nin kurumsal statüsü ve güvenlik politikalarının yeniden tartışılmaya başlanmasıyla bağlantılıdır.¹⁹ Amiri'nin söyleminde güvenlik ve ulusal egemenlik vurgusu ön plana çıkarken bu tür çıkışlar genellikle politik istikrarsızlık anlarında etki üretmektedir. Dolayısıyla bu görünürlük artışı, güvenlik merkezli bir dalganın çevrim içi yansıması olarak okunmalıdır.

Genel olarak son bir yıla ait veriler, Şii siyasetinde gündem merkezli bir görünürlük ekonomisinin belirleyici hale geldiğini ortaya koymaktadır. Sudani'nin çevrim içi görünürlüğü, reform ve yönetim performansına dayalı pozitif görünürlük üretmiştir. Maliki'nin yükselişleri daha çok siyasal polemiklere, Amiri'nin çıkışları ise güvenlik temelli gelişmelere dayanmaktadır. Hazali'nin görünürlüğü ideolojik tepkisellik üzerinden şekillenirken Hekim, moral ve toplumsal denge söylemleriyle sınırlı ve sabit bir etki alanına sahiptir. Bu durum, Şii sahada kalıcı

bir hiyerarşi yerine olay bazlı bir görünürlük döngüsünün hâkim olduğunu göstermektedir.

ÖNE ÇIKAN Şİİ AKTÖRLERİN VİLAYETLERDEKİ GÜNDEM POTANSİYELLERİ

Şii siyasetinin vilayet düzeyindeki görünürlüğü, Irak ölçeğinin alt seviyesinde yerel dinamikler ve toplumsal dokular üzerinden şekillendiğini göstermektedir. Sudani'nin Bağdat ve Basra'daki yüksek görünürlüğü, merkezi yönetim tecrübesine dayanmaktadır. Maliki'nin Kerbela ve Nəcəf gibi geleneksel merkezlerdeki sembolik varlığı, tarihsel liderlik mirasının hâlâ etkili olduğunu göstermektedir. Amiri'nin Bağdat ve Diyala'daki görünürlüğü, güvenlik kurumlarıyla süregelen bağlarını yansıtırsa da kamu ilgisinin artık yalnızca kriz anlarında yoğunlaştığını göstermektedir. Hekim ve Hazali'nin farklı vilayetlerdeki değişken görünürlüğü, Şii sahadaki siyasal farklılığın ve merkezi kontrolün zayıflamasının çevrim içi görünürlüğe yansımasıdır. Vilayet bazlı veriler, Şiiler ve siyasetin tek merkezden yönetilen homojen bir yapı olmadığını göstermektedir. Yerel taleplerin ve toplumsal algıların belirleyici olduğu çok katmanlı bir güç haritası oluşmuştur.

Aşağıda Iraklı Şii aktörlerin son beş yıla ait vilayetlere göre çevrim içi görünürlük oranlarını gösteren tablo yer almaktadır.

18 "Shia forces exploit PMF, Ba'ath purge in election campaigns amid voter fatigue", *The Arab Weekly*, 20 Ağustos 2025.

19 "Iraq's Ruling Alliance Backs Down on PMF Legislation", *Asharq Al-Awsat*, 28 Ağustos 2025.

Vilayet	Sudani	Maliki	Amiri	Hazali	Hekim
Bağdat	34	23	11	16	16
Meysan	33	19	8	20	20
Musanna	36	18	10	13	23
Kadisiye	33	23	12	13	19
Anbar	39	23	12	13	13
Vasit	28	22	10	15	25
Necef	30	19	10	15	26
Babil	32	22	12	15	19
Selahaddin	37	24	14	14	11
Diyala	31	22	15	18	14
Kerbela	31	23	10	15	21
Dikar	28	22	11	15	24
Basra	29	25	11	16	19
Ninova	41	22	15	13	9
Kerkük	37	24	15	12	12
Duhok	49	21	10	10	10
Erbil	39	24	14	11	12
Süleymaniye	44	20	14	11	11

Tabloda yer alan veriler, Sudani'nin Irak genelinde vilayet seviyesinde açık bir liderlik konumuna ulaştığını ortaya koymaktadır. Ortalama görünürlük oranının yüzde 30'un üzerinde seyretmesi, Sudani'yi tüm vilayetlerde en çok dikkat çeken siyasi aktör konumuna yerleştirmiştir. Bu istikrarlı çevrim içi görünürlük hâkimiyeti, Şii siyasetindeki etkinliğinin yalnızca güney vilayetleriyle sınırlı olmadığını ve Bağdat, Kerkük ve Ninova gibi mezhepsel ve etnik açıdan karma bölgelerde de geniş bir kamu ilgisine sahip olduğunu göstermektedir. Özellikle Ninova (41) ve Süleymaniye (44) gibi Kürt ve Sünni yoğunluklu vilayetlerde dahi Sudani'nin öne çıkması, teknokratik ve ulusal bütünlüğe dayalı söyleminin Irak genelinde karşılık bulduğuna işaret etmektedir. Bu görünüm, Şii siyasetinde uzun bir aradan sonra liderliğin yeniden merkezî bir aktör etrafında konsolide olduğunu gösteren güçlü bir gösterge olarak okunabilir.

Sudani'nin bu yaygın görünürlüğü, ideolojik mobilizasyonun yerine yönetsel performansa dayalı bir meşruiyet modelinin öne çıktığını göstermektedir. Sudani'nin ekonomik reform girişimleri, enerji projeleri ve dış politikada sergilediği denge arayışı, onu Şii siyasetinde öne çıkan bir lider figüründen ziyade, Irak devletinin kurumsal sürekliliğini temsil eden bir aktör konumuna taşımıştır.

Maliki'nin ortalama yüzde 22-24 bandında seyreden görünürlük oranı, geçmişten gelen siyasal ağırlığını belirli ölçüde koruduğunu ancak bu etkinin artık sınırlı bir bölgesel alana sıkıştığını göstermektedir. Özellikle Bağdat (23) ve Babil (22) gibi Dava Partisinin geleneksel tabanına sahip vilayetlerde görünürlüğünü sürdüren Maliki, bu bölgelerde hâlen dikkate değer bir etkiye

Amiri ve Hazali'nin düşük çevrim içi görünürlük oranları, güvenlik temelli siyasal meşruiyetin Irak kamuoyunda sınırlı bir karşılık bulduğunu ortaya koymaktadır.

sahiptir.²⁰ Grafik üzerindeki sarı renk yoğunluğu, Maliki'nin artık ülke genelinde birincil lider konumunda olmadığını ancak önemli bir yer kaplamaya devam ettiğini göstermektedir.

Bu tabloda, Maliki'nin isminin hâlen güçlü bir siyasal hafıza unsuru olarak kamuoyunda yer bulduğu, ancak toplumsal mobilizasyon yaratma kapasitesinin belirgin biçimde zayıfladığı görülmektedir. Mevcut durumda Maliki'nin etkisi, daha çok parti içi dengelerde tecrübe sahibi bir aktör veya ara bulucu işleviyle sınırlı kalmaktadır. Maliki'nin geniş tabanlı halk desteği üretme yetisi ise giderek azalmaktadır. Bu durum, Irak Şii siyasetinde geçmiş ile gelecek arasında yeniden tanımlanan güç mimarisinde Maliki'nin rolünün dönüşümünü çarpıcı biçimde yansıtmaktadır.

Amiri ve Hazali'nin düşük çevrim içi görünürlük oranları, güvenlik temelli siyasal meşruiyetin Irak kamuoyunda sınırlı bir karşılık bulduğunu ortaya koymaktadır. Amiri'nin yüzde 10-15 bandında seyreden görünürlüğü özellikle Diyala ve Selahaddin gibi Haşdi Şaabî'nin operasyonel etkinliğinin yüksek olduğu vilayetlerde nispeten artış göstermektedir. Ancak bu yükseliş, ulusal düzeyde kalıcı bir etki oluşturmamakta ve liderliğinin geniş kitlelere hitap eden bir siyasal ağırlığa dönüşme-

sini engellemektedir. Bu durum, Amiri'nin güvenlik sahasında etkin bir aktör olmasına rağmen siyasal merkezin şekillenmesinde açıktan belirleyici bir rol üstlenemediğini göstermektedir.

Benzer bir durum Hazali için de geçerlidir. Asaib Ehlil Hak lideri olarak Hazali, özellikle kriz dönemlerinde yaptığı sert açıklamalarla medyada yer bulmaktadır. Ancak bu görünürlük istikrarlı bir çizgiye evrilememektedir. Diyala gibi örgütsel faaliyetlerin güçlü olduğu bölgelerde gözlemlenen kısmi artışlar, milis yapılarla bağlantılı yerel etkinlikleri yansıtmaktadır.²¹ Bununla birlikte genel eğilim, milis kökenli liderlerin kamu gündemine yalnızca güvenlik krizleri bağlamında dâhil olabildiğini ve istikrar dönemlerinde toplumsal ilgiyi sürdüremediklerini göstermektedir. Bu da Şii siyasette güvenlik eksenli meşruiyetin giderek yerini yönetsel kapasiteye ve teknokratik liderlik performansına bıraktığını açık biçimde ortaya koymaktadır.

Hekim'in çevrim içi görünürlük profili, Hekim'in istikrarlı ancak sınırlı bir kamu ilgisine sahip olduğunu göstermektedir. Genellikle yüzde 15-25 bandında seyreden oranlar özellikle Necef (26) ve Dikar (24) gibi dinî ve kültürel yoğunluğu yüksek vilayetlerde daha belirgin hâle gelmektedir. Bu dağılım, Hekim'in siyasal söylem-

20 Watheq al-Sadoon, "2025 Irak Parlamentosu Seçimleri Ön Kritiği: Babil", *ORSAM*, Bakış No: 280, Ekim 2025.

21 Michael Knights, Frzand Sherko, "Can Asaib Ahl al-Haq Join the Political Mainstream?", *The Washington Institute for Near East Policy*, 14 Şubat 2019.

ini moral liderlik, dinî sembolizm ve gençlik odaklı politikalar üzerine inşa etmesinin doğal bir yansımasıdır. Sert ideolojik pozisyonlar yerine uzlaştırıcı ve kapsayıcı bir dil kullanması, Hekim'in kriz dışı dönemlerde de istikrarlı bir kamusal görünürlük elde etmesini sağlamaktadır.

Hekim'in etkisi özellikle kriz sonrasındaki dönemlerde yeniden denge kurma işleviyle öne çıkmaktadır. Toplumsal uyum, yolsuzlukla mücadele ve reform temaları etrafında şekillenen söylemi, Hekim'in çevrim içi etki alanını sürdürülebilir kılmaktadır. Hekim, kısa süreli çıkışlar yerine orta vadeli bir kamu ilgisi oluşturmaktadır. Bu durum, Hekim'in Şii siyaseti içinde politik bir aktör olmanın ötesinde kültürel sermaye biriktiren bir aktör olduğunu ortaya koymaktadır.

Verilerin coğrafi dağılımı, Şii siyasetinin Irak genelinde artık yalnızca homojen bir toplumsal tabanla sınırlı olmadığını ortaya koymaktadır. Güney vilayetlerinde (Basra, Meysan, Dikar, Kadisiye) Sudani'nin açık üstünlüğü, bu bölgelerde halkın siyasal tercihlerini yönetim performansı ve hizmet üretimi beklentileri doğrultusunda şekillendirdiğini göstermektedir.

Merkez vilayetlerinde (Bağdat, Kerbela, Necef, Babil) ise Maliki ve Hekim gibi geleneksel aktörlerin görece olarak daha yüksek oranlara sahip olması, bu bölgelerde ideolojik aidiyetin ve tarihsel siyasal hafızanın hâlen etkili olduğunu göstermektedir. Bu durum, merkezî bölgelerde siyasal kimlik tercihlerinin geçmişe dayalı semboller ve örgütsel sadakatle beslendiğini ortaya koymaktadır.

Bu coğrafi dağılım Irak'ta Şii siyasetinin ilk kez Bağdat'tan yönetim başarısı temelinde ulusal ölçekte yankı bulduğunu ve Sudani'nin ise bu dönüşüm sürecinin merkezî aktörü hâline geldiğini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Aşağıda Iraklı Şii aktörlerin son bir yıla ait vilayetlere göre çevrim içi görünürlük oranlarını gösteren tablo yer almaktadır.

Vilayet	Sudani	Maliki	Amiri	Hazali	Hekim
Bağdat	32	24	12	19	13
Musanna	46	27	5	0	22
Meysan	29	17	14	26	14
Vasit	32	23	4	18	23
Selahaddin	38	22	19	21	1
Ninova	40	24	13	15	8
Anbar	32	26	14	18	10
Diyala	25	23	17	22	13
Kerbela	27	24	13	20	16
Necef	23	21	9	19	28
Babil	27	28	13	14	18
Basra	28	24	12	16	20
Kadisiye	27	31	4	19	19
Kerkük	37	26	6	16	15
Dikar	21	23	9	15	32
Duhok	60	33	7	0	0
Erbil	32	27	15	16	10
Süleymaniye	39	52	9	0	0

Son bir yıla ait vilayet verileri, Şii siyasetinde artık tek merkezli bir liderlik hâkimiyetinden ziyade çok kutuplu ve bölgesel olarak farklılaşan bir güç dengesinin oluştuğunu göstermektedir. Sudani, ülke genelinde lider konumunu korumakla birlikte bu üstünlük belirli bölgelerde yoğunlaşmış ve farkın giderek daraldığı bir tabloya evrilmiştir. Özellikle Musanna (46), Ninova (40) ve Duhok (60) gibi vilayetlerde elde ettiği yüksek oranlar, Sudani'nin teknokratik söyleminin yalnızca Şii tabanla sınırlı kalmadığını ve ulusal ölçekte de karşılık bulmaya devam ettiğini ortaya koymaktadır. Bu eğilim, Sudani'nin liderliğinin giderek bir merkezî aktör niteliği kazandığını ve kamu ilgisinin kriz ya da kimlik temelli siyasetlerden ziyade sonuç odaklı ve kurumsal performansa yöneldiğini göstermektedir.

Buna karşılık Maliki'nin Süleymaniye (52) gibi bölgelerdeki yüksek görünürlüğü, Irak siyasetinde bölgesel farklılıkların Şii liderlik düzleminde hâlâ etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Maliki'nin yüksek görünürliğe sahip olduğu vilayette oy potansiyeline sahip olmaması, bu durumun olumsuz gündem ile açıklanmasına zemin hazırlamaktadır. Son bir yıla ilişkin dağılım, bu iki çizginin artık doğrudan rekabetten çok paralel meşruiyet alanları ürettiğini ve Şii siyasetinde paylaşım alanlarının şekillenmekte olduğunu göstermektedir.

Güney vilayetlerinde gözlemlenen tablo, Şii siyasetinin taban dinamiklerinde yaşanan niteliksel dönüşümü açık biçimde yansıtmaktadır. Basra, Meysan ve Kadisiye gibi bölgelerde Sudani'nin belirgin üstünlüğü, hizmet sunumu, altyapı projeleri ve ekonomik istikrar vurgusunun toplumsal karşılık bulduğunu kanıtlamaktadır. Özellikle kamu yatırımları ve istihdam politikalarının güney

vilayetlerde somut faydaya dönüşmesi, Sudani'nin bu bölgelerde etkinliğini artırmasına olanak tanımıştır.

Buna karşılık Amiri ve Hazali'nin aynı bölgelerde düşük görünürlük düzeylerinde kalması, güvenlik temelli siyasal meşruiyetin artık kitle desteği üretme kapasitesini büyük ölçüde yitirdiğini ortaya koymaktadır. Diğer bir açıdan terör örgütü DEAŞ sonrası dönemde Iraklıların önceliği, "kim korur?" sorusundan "kim yönetir?" sorusuna evrilmektedir. Bu dönüşüm, Şii tabanında 2018 sonrası gözlemlenen siyasal bilinç değişiminin kalıcılaştığını, milis merkezli yapıların toplumsal karşılığının zayıflarken teknokratik yönetim anlayışının güç kazandığını göstermektedir.

Necef ve Kerbela gibi dinî-siyasi merkezlerdeki dağılım ise Şii siyasetinde geleneksel kimlik yapılarının direnç kapasitesini ortaya koymaktadır. Maliki'nin Babil'de (28), Hekim'in Necef'te (28) elde ettiği oranlar, bu bölgelerde tarihsel aidiyetin ve dinî sembollerin hâlâ belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Dinî otoritelerin toplumsal nüfuzu ve yerel ağların güçlü yapısı, modern teknokratik söylemlerin bu bölgelerde tam anlamıyla karşılık bulmasını zorlaştırmaktadır. Bu durum, Şii tabanında ideolojik dönüşümün coğrafi olarak farklı hızlarda ilerlediğini ve kutsal şehirlerin kimlik temelli sadakatleri koruma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Ancak bu geleneksel etkinin sınırlı bir coğrafyada yoğunlaşması, Şii siyasetinin artık merkez-çevre ekseninde farklı meşruiyet biçimlerine ayrıştığını ortaya koymaktadır. Necef ve Kerbela'da dinî otorite, Babil'de tarihsel hafıza belirleyici olurken güneyde yönetsel performans, kuzeyde ise ulusal kapsayıcılık ön plana çıkmaktadır. Bu tablo, Şii siyasetinin artık tek biçimli bir ideolojik yapı olmaktan çıkarak çok eksenli bir temsil sistemine evrildiğini göstermektedir.

Kerkük, Ninova, Erbil ve Süleymaniye gibi kuzey ve farklı kimlik gruplarının yaşadığı vilayetlerde gözlemlenen tablo, Şii siyasetinin ulusal ölçekte yeniden tanımlanmakta olduğuna işaret etmektedir. Sudani'nin bu bölgelerdeki yüksek görünürlüğü (32-40 aralığı), Bağdat merkezli yönetimin artık yalnızca Şii toplulukların ötesinde Irak'ın diğer bölgelerinde de yakından takip edilmeye başlandığını göstermektedir. Özellikle Duhok'ta kaydedilen yüzde 60'lık oran, uzun yıllar boyunca Kürt bölgelerinde sınırlı kamu ilgisiyle temsil edilen merkezî hükümetin, etki alanı kazandığının ortaya koymaktadır.

Buna karşın Amiri ve Hazali gibi güvenlik temelli söylemlerle öne çıkan aktörlerin bu bölgelerdeki düşük görünürlüğü, milis merkezli siyasal dilin kuzey vilayetlerinde toplumsal karşılık bulamadığını açıkça ortaya koymaktadır. Hatta bu söylemlerin IKBY'ye yönelik İHA saldırıları²² ile okunduğunda olumsuz bir etki oluşturduğu yorumu yapılabilir. Bu nedenle Sudani'nin yükselişi yalnızca Şii siyasetine ek olarak Irak'ın genel siyasal mimarisinde yeni bir ulus-devlet modelinin inşasının göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Son bir yıla ait veriler bütüncül biçimde ele alındığında, Şii siyaseti artık merkezî bir yapı içinde çok katmanlı ve bölgesel olarak farklılaşan bir denge sistemiyle varlık göstermektedir. Sudani'nin ulusal ölçekteki liderliği, Maliki'nin örgütsel hafızaya dayalı varlığı ve Hekim'in dinî merkezlerdeki moral etkisi, bu çok boyutlu dengeyi oluşturan temel sütunlar olarak öne çıkmaktadır. Buna karşın Amiri ve Hazali gibi milis ve güvenlik eksenli aktörlerin görünürlüğündeki gerileme, Irak kamuoyunun siyasal önceliklerinin güvenlikten diğer alanlara yöneldiğini ortaya koymaktadır.

22 "Drone attacks cut Kurdistan oil output by 100.000 barrels per day", *Rudaw*, 5 Ağustos 2025.

ÖNE ÇIKAN Şİİ AKTÖRLERİN İRAK'TAKİ GÜNDEM POTANSİYELLERİ

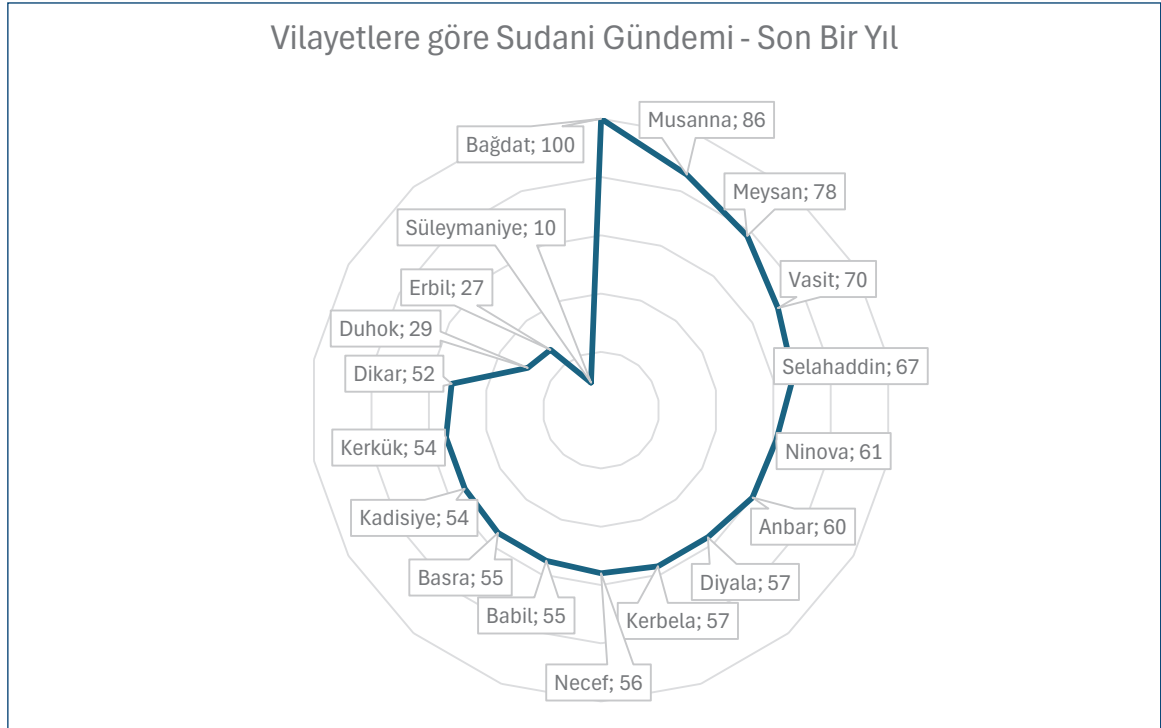
Irak'ta Şii siyaset, 2020 sonrasında tek merkezli liderlikten uzaklaşarak çok katmanlı bir rekabet alanına dönüşmüştür. Mukteda Sadr'ın siyasetten çekilmesiyle oluşan boşluk, Şii aktörlerin gündem kurma biçimlerini yeniden şekillendirmiştir. Görünürlük, bu dönemde ideolojik ya da milis kimliklerinden çok yönetim performansı, hizmet kapasitesi ve ulusal ölçekte söylem üretme becerisi üzerinden belirlenmeye başlamıştır.

Sudani, başbakanlık sürecinde teknokratik bir yönelim sergilemiş ve yeni dönemin merkez aktörüne dönüşmüştür. Maliki ise geleneksel liderliğini sürdürmesine rağmen kamuoyunu yönlendirme kapasitesinde belirgin bir düşüş yaşamıştır. Bu gelişmeler, Şii sahada karizmatik liderliğin yerini idari görünürlük ve kriz yönetimi temelli bir meşruiyet modeline bıraktığını göstermektedir.

Şii aktörlerin Irak ölçeğindeki gündem kurma potansiyelleri, güç dengelerinin ötesinde kamuoyunun siyasal ilgisinin yönünü de belirlemektedir. Amiri'nin güvenlik ve milis temelli görünürlüğü, artık kalıcı bir politik etkiden çok, kriz anlarıyla sınırlı kalmaktadır. Hazali ise medya merkezli çıkışlar yapmasına rağmen etkisini belirli olaylarla sınırlı tutabilmektedir.

Hekim'in uzlaştırmacı, ahlaki ve dini ton taşıyan söylemi, istikrarlı görünürlüğünü korumasını sağlamaktadır. Bu durum, Şii siyasetinde uzun vadeli etki oluşturabilen nadir lider profillerinden biri olarak öne çıkmasına yol açmıştır.

Aşağıda son bir yılda vilayetlere göre Sudani'nin gündem oranlarını gösteren grafik yer almaktadır.

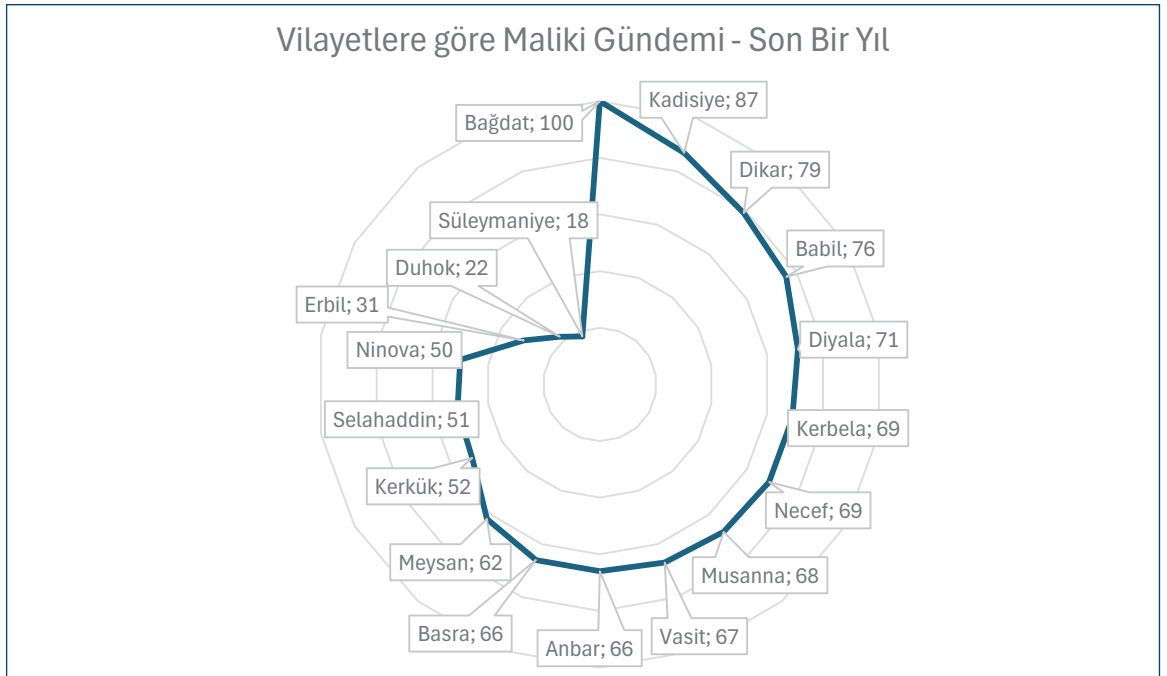
Grafikteki veriler, Sudani'nin son bir yıl içerisindeki bölgesel görünürlüğünün merkezileşmiş ve yönetim performansına dayalı olarak genişlemekte olan bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bağdat'ın yüzde 100 ile açık ara öne çıkması, Sudani'nin siyasal etkisinin hâlen başkent merkezli bir düzlemde yoğunlaştığını göstermektedir. Kamuoyundaki görünürlüğünün, devlet aygıtının merkeziyle doğrudan ilintili bir biçimde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Ancak Sudani'nin diğer vilayetlerdeki etkisi ile bu durum, klasik bir başkent yoğunlaşmasından ziyade yönetim gücünün getirdiği etkiyi göstermektedir.

Bağdat'ın ardından gelen Musanna (86), Meysan (78) ve Vasit (70) gibi güney vilayetlerindeki yüksek oranlar, Sudani'nin teknokratik ve icraat odaklı söyleminin güney vilayetlerdeki toplumsal tabanda güçlü bir karşılık bulduğunu ortaya koymaktadır. Bu vilayetlerde kamuoyunun özellikle yolsuzlukla mücadele, kamu hizmetleri ve altyapı yatırımları gibi yönetim başlıklarında gösterdiği hassasiyet, Sudani'nin siyasi gündeminin burada daha yüksek düzeyde etkileşim ürettiğini göstermektedir.

Buna karşın, Erbil (27), Duhok (29) ve Süleymaniye (10) gibi Kürt vilayetlerinde gözlemlenen düşük oranlar, merkeze bağlı vilayetler ile IKBY arasındaki siyasal ve ekonomik koordinasyonun henüz sınırlı bir etkide bulunduğunu göstermektedir. Bu bölgelerdeki düşük görünürlük, Sudani'nin teknokratik performansının mezhepsel sınırları aşan bir ulusal kapsayıcılığa tam anlamıyla evrilemediğine işaret etmektedir.

Öte yandan Kerkük (54) ve Ninova (61) gibi etnik ve mezhepsel açıdan karma yapıya sahip vilayetlerdeki orta düzeyli görünürlük oranları, kimlik kutuplaşmalarının olduğu vilayetlerde de yönetim kapasitesinin etki oluşturduğunu göstermektedir.

Aşağıda son bir yılda vilayetlere göre Maliki gündem oranlarını gösteren grafik yer almaktadır.

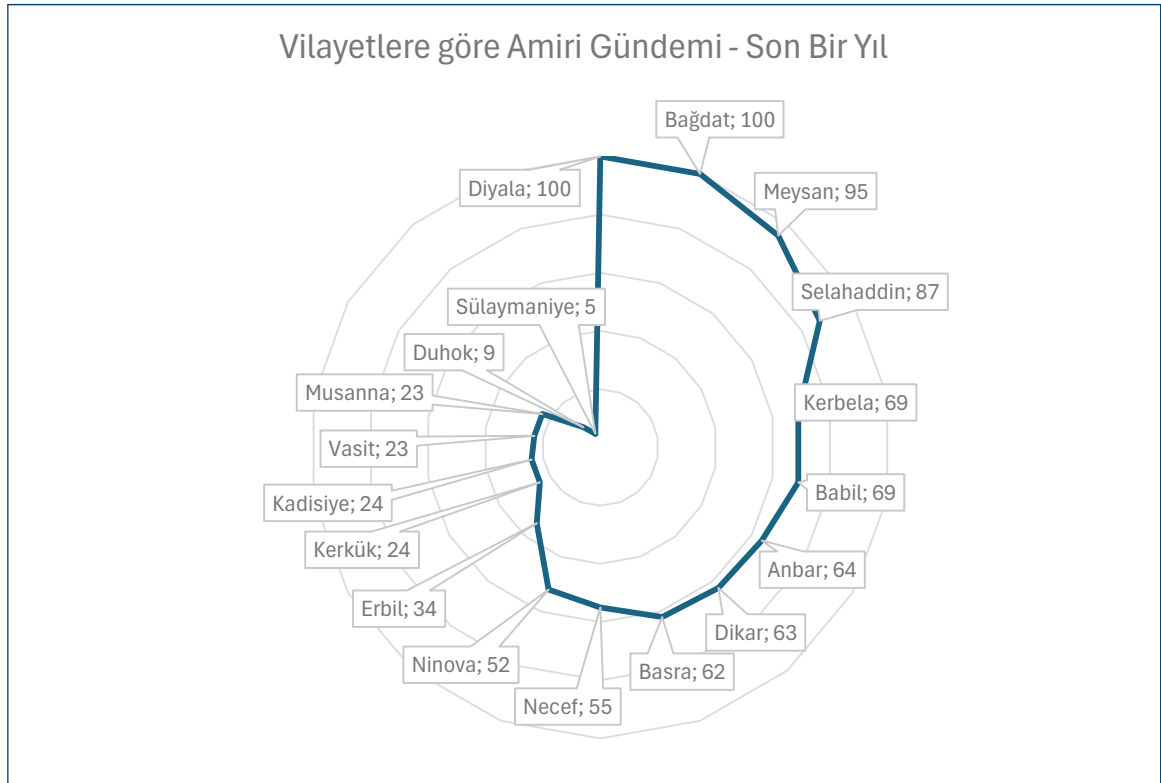

Grafikteki dağılım, Maliki'nin son bir yıl içerisindeki siyasal görünürlüğüne belirgin biçimde Bağdat merkezli ve Şii nüfusun yoğun olduğu vilayetlerde görece yüksek görünürliğe sahip olduğunu göstermektedir. Bağdat'ın 100 puanla zirvede yer alması, Maliki'nin siyasal söyleminin ve medyadaki yansımalarının büyük oranda başkent ekseninde yankı bulduğunu göstermektedir. Bu durum, Maliki'nin geçmişteki başbakanlık döneminden miras kalan kurumsal ilişkiler ağı ile en etkili olduğunu vilayeti de göstermektedir.

Kadisiye (87), Dikar (79) ve Babil (76) gibi Şii nüfusun yoğun olduğu vilayetlerdeki yüksek görünürlük düzeyleri, Maliki'nin siyasal tabanının daha çok geleneksel partizan kimlikler ve örgütlü yapılar üzerinden şekillendiğini göstermektedir. Bu bağlamda Maliki, söz konusu bölgelerdeki etkisini aktif bir liderlikten ziyade, geçmişteki konumu ve sahip olduğu sembolik otorite üzerinden sürdürmektedir.

Maliki'nin siyasal görünürlüğü, yeni siyaset üretiminden çok geçmişte inşa edilmiş bir liderlik sermayesinin sürekliliğine dayanmaktadır. Dolayısıyla Maliki, Şii siyasetinde güncel rekabetin merkezinde yer almaktan ziyade dönüşmekte olan Şii siyasetinde tarihsel sürekliliği ettiğini göstermektedir.

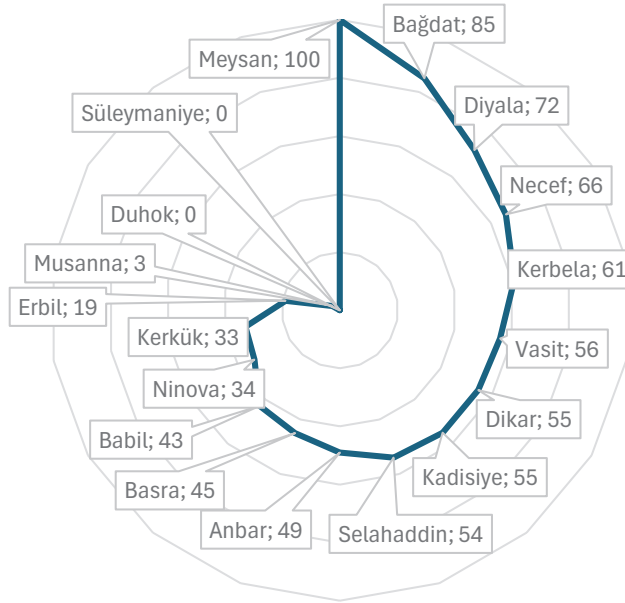
Aşağıda son bir yılda vilayetlere göre Amiri'nin gündem oranlarını gösteren grafik yer almaktadır.

Grafikteki veriler, Amiri'nin Bağdat ve Diyala'nın her ikisinde de 100 puanlık zirve değeri, Amiri'nin siyasal ve medya temsiliyetinin, özellikle Haşdi Şaabi'nin kurumsal ağıyla kesiştiği bölgelerde yoğunlaştığını göstermektedir. Diyala'nın bu bağlamda öne çıkışı rastlantı değildir. Bu vilayet, Amiri'nin doğum yeri olmakla birlikte Bedir Örgütü'nün tarihsel olarak en köklü ve etkili olduğu bölgelerden birisidir. Benzer şekilde Meysan (95) ve Selahaddin (87) gibi vilayetlerdeki yüksek görünürlük oranları da Amiri'nin güvenlik eksenli söylemi ile Haşdi Şaabi'nin askerî-siyasi varlığı arasındaki doğrudan ilişkiyi yansıtmaktadır. Kerkük (24), Ninova (52) ve Erbil (34) gibi etnik ve mezhepsel bakımdan çok kimlikli vilayetlerdeki orta düzey görünürlük düzeyleri ise Amiri'nin ulusal bir aktör olmaktan çok, belirli güvenlik gündemlerinde parlayan ve dar bir etki sahasında işlev gören bir aktör olduğunu göstermektedir.

Aşağıda son bir yılda vilayetlere göre Hazali'nin gündem oranlarını gösteren grafik yer almaktadır.

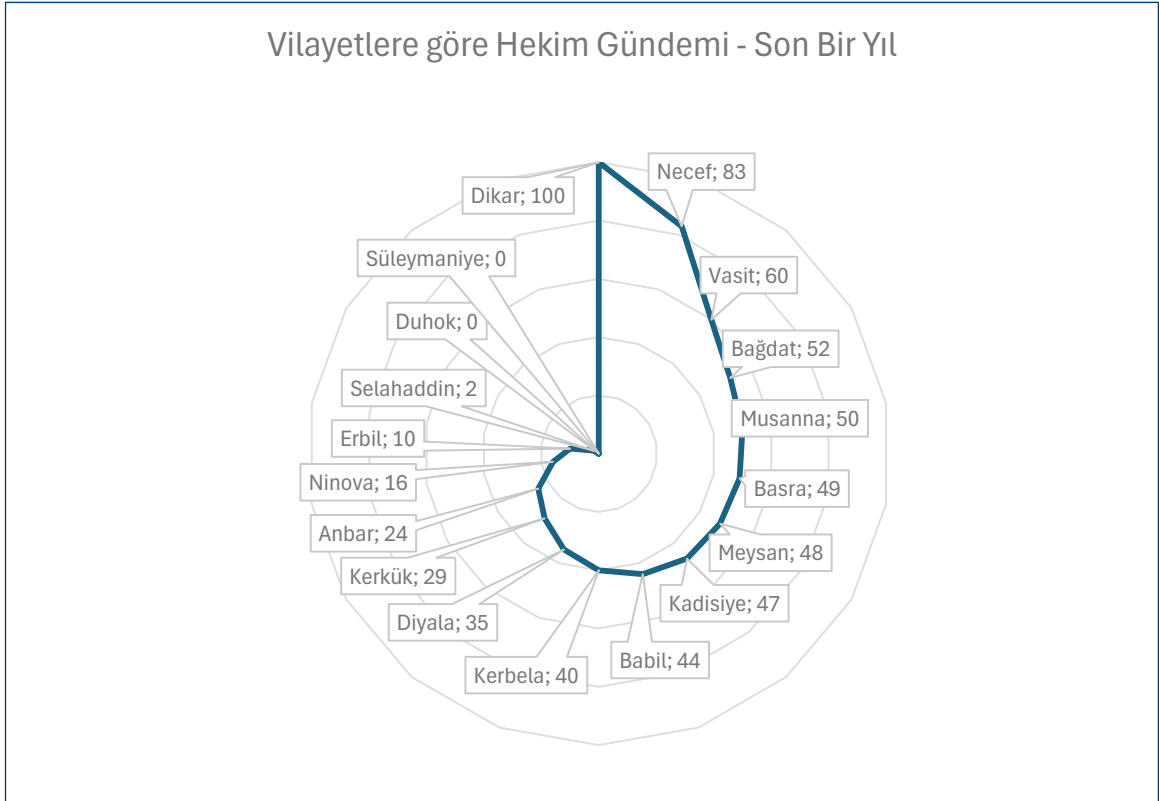
Vilayetlere göre Hazali Gündemi - Son Bir Yıl

Grafikteki veriler, Hazali'nin son bir yıl içerisindeki siyasal görünürlüğü'nün sınırlı, bölgesel yoğunluklu ve ideolojik temelli bir söylem hattı üzerinden şekillendiğini ortaya koymaktadır. Meysan'ın 100 puanla zirvede, Bağdat'ın ise 85 puanla ikinci sırada yer alması, Hazali'nin çevrim içi ve medya temsiliyetinin daha çok güney vilayetleri ve başkent çevresinde yoğunlaştığını göstermektedir. Bu dağılım, Asaib Ehlil Hak örgütünün tarihsel olarak kurumsallaştığı ve toplumsal etki ürettiği bölgelerle büyük ölçüde örtüşmektedir. Özellikle Meysan'daki yüksek görünürlük, Hazali'nin yerel dinî ağlar, aşiret bağları ve sosyal dayanışma pratikleri üzerinden inşa ettiği ideolojik etkisini yansıtmaktadır.

Buna karşın Şii nüfusun düşük olduğu vilayetlerdeki düşük oranlar, Hazali'nin söyleminin Şii kimliği dışındaki toplumsal gruplarda karşılık bulamadığını ortaya koymaktadır. Kerkük (33) ve Diyala (72) gibi güvenlik hassasiyetinin yüksek olduğu çok kimlikli bölgelerdeki görünürlük ise daha çok tepkisel açıklamalar ve güvenlik gündemli söylemler üzerinden oluşan geçici medya ilgisini yansıtmaktadır. Dolayısıyla Hazali'nin çevrim içi görünürlüğü'nün kurumsal bir siyasal temsil kapasitesinden çok söylemsel meydan okuma ve kriz dönemlerinde öne çıkan tepkisel aktör kimliği üzerinden şekillenmektedir. Hatta Hazali, Şii siyasetinde milis kökenli söylem üreticisi kimliğini korumakla birlikte bu kimliğin toplumsal karşılığı daralmış ve coğrafi olarak ise sınırlı bir alana sıkışmıştır.

Aşağıda son bir yılda vilayetlere göre Hekim'in gündem oranlarını gösteren grafik yer almaktadır.

Grafikteki veriler, Hekim'in son bir yıl içindeki siyasal görünürlüğünün, dinî otorite, moral söylem ve toplumsal temsil eksenlerinde istikrarlı ve düşük dalgalı bir çizgi izlediğini göstermektedir. Dikar'ın 100 puanla zirvede, Necef'in ise 83 puanla ikinci sırada yer alması, Hekim'in etkisinin özellikle güneydeki dinî merkezler ve sosyal yoğunluk alanlarında belirginleştiğini ortaya koymaktadır. Dikar'daki yüksek oran, Hekim'in gençlik politikaları, sosyal dayanışma girişimleri ve dinî reform vurgularının yerel düzeyde karşılık bulduğunu göstermektedir. Necef'teki görünürlük ise Hekim'in dinî çevrelerle kurduğu sembolik ilişki ağı sayesinde dinî referanslı bir meşruiyet zemininde konumlandığını göstermektedir.

Bu tablo, Hekim'in siyasal etkisinin doğrudan güç rekabeti yerine toplumsal rehberlik, kültürel nüfuz ve ahlaki söylem üretimi üzerinden şekillendiğini ortaya koymaktadır. Zira Hekim, Şii siyasette kriz üretici olmaktan çok kriz sonrasının uzlaştırıcı aktörü olarak konumlanmaktadır.

Bağdat (52), Vasit (60) ve Musanna (50) gibi vilayetlerdeki orta yoğunluktaki veriler, Hekim'in söyleminin özellikle kentli, eğitilmiş ve orta sınıf Şii seçmen gruplarında karşılık bulduğunu göstermektedir. Hekim'in görünürlük profili, diğer Şii liderlerin aksine yatay ve sürdürülebilir bir yapıya sahiptir. Bu durum, Hekim'in siyasal etkisinin kısa vadeli çıkışlar yerine kurumsallaşmış bir dinî meşruiyet

alanından beslendiğini göstermektedir.

Şİİ AKTÖRLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Irak Şii siyasetinde 2020–2025 dönemi, liderlik biçimlerinin ve meşruiyet kaynaklarının açık biçimde ayrıştığı bir zaman dilimi olmuştur. Dolayısıyla hangi aktörlerin öne çıktığının ötesinde hangi siyasal tarzın kamusal meşruiyet üretebildiğini de göstermiştir. Lider aktörleri artık salt ideolojik kimlikler yerine temsil ettikleri yönetim modeliyle değerlendirilmektedir. Bu da Şii siyaseti içinde farklı düzlemlerde rekabet eden dört ana liderlik tipini ortaya çıkarmaktadır.

Sudani, teknokratik liderliğin kurumsal karşılığını temsil etmektedir. Sudani'nin meşruiyeti, kriz anlarında değil reform süreçlerinde üretilmiştir. Toplumsal karşılığını ise performans temelli beklentilerin karşılanmasıyla sağlamıştır. Hizmet sunumu, ekonomik düzenlemeler ve diplomatik denge politikaları, Sudani'yi Bağdat'ın ötesinde çok kimlikli ve Kürt vilayetlerinde de görünür kılmıştır.

Maliki, geleneksel siyasal örgütlenmenin sembol aktörüdür. Liderliği, uzun yıllara yayılan devlet deneyimi ve Dava Partisi etrafında şekillenmiş olan kurumsal hafızayla anlam kazanmaktadır. Ancak bu meşruiyet, geçmişe dönük bir dayanıklılık sağlamakla birlikte yeni siyasal talepleri karşılamada sınırlı kal-

Maliki, geleneksel siyasal örgütlenmenin sembol aktörüdür. Liderliği, uzun yıllara yayılan devlet deneyimi ve Dava Partisi etrafında şekillenmiş olan kurumsal hafızayla anlam kazanmaktadır.

maktadır. Maliki'nin görünürlüğü hâlâ güçlüdür. Fakat bu güç, eski iktidar döneminden kalma ağların sürekliliğine dayalı olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla Maliki'nin liderliği, geçmişin hafızasında kalan bir merkez ağırlığını korurken geleceğe dönük dönüşüm kapasitesi sınırlıdır.

Amiri ve Hazali, güvenlik odaklı liderlik tarzının iki ayrı yansımasıdır. Amiri, Haşdi Şaabi'nin kurumsallaşması sürecinde simgesel bir aktör hâline gelmiştir. Görünürlüğü ise büyük ölçüde askerî söylem ve kriz zamanlarında sergilenen reflekslerle sınırlı kalmıştır. Hazali ise daha ideolojik ve söylem merkezli bir görünürlük üretmektedir. Her iki aktör de kamuoyunun güvenlik hassasiyetlerinin arttığı dönemlerde öne çıkmaktadır. Ancak barış ve istikrar evrelerinde etkilerini yitirmektedir. Bu durum, güvenlik merkezli meşruiyetin, kalıcı bir liderlik yapısı üretmekte zorlandığını açıkça ortaya koymaktadır.

Hekim, siyasal rekabetten ziyade toplumsal temsil ve moral liderlik üzerinden meşruiyet inşa etmektedir. Görünürlüğü daha istikrarlı ancak sınırlı düzeydedir. Hekim'in etkisi, doğrudan yönetim veya kriz süreçlerine müdahale etmekten çok, uzlaşma ve birlik mesajları üzerinden kamuoyunda yankı bulmaktadır. Bu nedenle Hekim'in liderliği özellikle kutsal şehirlerde ve kültürel ağırlığın yüksek olduğu bölgelerde daha güçlü bir zemin bulmaktadır.

Bu farklılaşmalar, Şii siyasetinde artık tek biçimli bir liderlik modelinden ziyade çok merkezli, çok kaynaklı ve çok düzeyli bir meşruiyet yapısının oluştuğunu göstermektedir. Performans odaklı yönetim, tarihsel aidiyet, güvenlik refleksi ve moral otorite gibi unsurlar, her biri ayrı sosyal zeminlerde karşılık bulmakta ve kendi etki alanlarını üretmektedir. Bu da Şii aktörler arasında doğrudan hegemonya yarışından çok, işlevsel alanlara dayalı bir liderlik bölüşümünü beraberinde getirmektedir.

Pozitif görünürlük, krize değil icraata dayalı ilgiyi ifade etmekte olup bu görünürlük biçimi, liderin gündem oluşturma, reform üretme ve yönetim performansı ile medya ve çevrim içi mecralarda süreklilik kazanmasıyla tanımlanmaktadır.²³ Bu profile en çok uyan aktör Sudani'dir. Ekonomik projeler, enerji anlaşmaları ve dış politika temasları üzerinden elde ettiği kamuoyu ilgisi, klasik güvenlik veya ideolojik mobilizasyondan ziyade daha çok etkinlik temelli liderlik algısına dayalıdır.

2025 yılına ait vilayet temelli veriler, Şii aktörlerin siyasal söylemlerine ek olarak sosyo-politik karşılıkları ile de ayrıştığını göstermektedir. Her liderin görünürlük haritası, liderin siyasal etkisinin hangi toplumsal dinamikler ve hangi coğrafi zemin üzerinden şekillendiğini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Sudani, görünürlüğünü Irak'ın tamamındaki tezahürü ulusal kapsayıcılık profili geliştirmiştir. Musanna, Ninova ve Duhok gibi farklı demografik yapıya sahip vilayetlerdeki yüksek oranlar, Sudani'nin teknokratik ve hizmet odaklı yönetim tarzının mezhepsel sınırların ötesine geçtiğini göstermektedir. Bu durum, Sudani'nin meşruiyetini Şii siyasetinin dar çevresinden çıkarıp ulus-devlet ölçeğine taşıyan ender bir aktör olarak konumlanmasını sağlamaktadır.

Maliki'nin verileri, etkisinin örgütsel merkez bölgelerle sınırlı kaldığını göstermektedir. Babil, Kadisiye ve Bağdat gibi Dava Partisi'nin tarihsel tabanını oluşturan vilayetlerdeki yüksek görünürlük, Maliki'nin siyasal gücünü hâlâ klasik parti teşkilatları ve yerleşik siyasal aidiyet üzerinden ürettiğini ortaya koymaktadır. Ancak bu görünürlük haritası aynı zamanda Maliki'nin etkisinin dışarı açılmayan ve tarihsel sadakate dayalı bir sınırdaki sıkıştığını da ima etmektedir.

Amiri ve Hazali, görünürlüklerini daha çok güvenlik odaklı hassas bölgeler üzerinden inşa

23 Byron A. Ellis, "Leader Visibility: A Case Study Approach", *The Jethro Project*, 8 Ağustos 2009.

etmektedir. Diyala, Selahaddin ve bazı güney vilayetlerinde öne çıkan bu aktörler, Haşdi Şaabi'nin etkili olduğu alanlarda gündeme gelmektedir. Ancak bu coğrafi yoğunlaşma, onların liderliğinin krize duyarlı fakat istikrar ortamında geri çekilen bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Özellikle kuzeyde ve Kürt bölgelerinde görünürlüklerinin neredeyse sıfırlanması, bu liderliğin mezhepsel ve güvenlik merkezli sınırlarının ne kadar keskin olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Hekim'in görünürlüğü ise dinî ve kültürel merkezlerle güçlü bağlar kurmuş bir liderliğe işaret etmektedir. Necef, Dikar ve Kербela gibi kutsal şehirlerde ve geleneksel toplumsal yapının güçlü olduğu bölgelerde görünürlüğü öne çıkan Hekim, liderliğini iktidar rekabeti yerine toplumsal yönlendirme ve ahlaki otorite ile şekillendirmektedir. Bu bölgelerde dinî kurumlarla kurduğu ilişki, söyleminin kamusal kabulünü

derinleştirmiştir. Ancak görünürlüğü sınırlı bir coğrafyaya hapsederek Hekim'i bölgesel ama istikrarlı bir aktör hâline getirmiştir.

Genel dağılım, Irak Şii siyasetinde merkezî ama çok yönlü bir liderlik yapısının oluştuğunu göstermektedir. Sudani'nin kuzeyden güneye yayılan performans temelli liderliği, Maliki'nin merkezde yoğunlaşan örgütsel etkisi, Amiri-Hazali hattının güvenlik coğrafyasındaki dalgalı varlığı ve Hekim'in kutsal şehirlerdeki istikrarlı temsili, bu çok katmanlı haritanın temel unsurlarını oluşturmaktadır. Böylece liderlik sadece ideolojik ya da söylemsel düzlemle coğrafi olarak da ayrılmış ve her aktör kendi sosyal tabanını oluşturmuştur.

Bu mekansal ayrışma, bir yandan Şii siyasetinin temsil çeşitliliğini artırmaktadır. Öte yandan ise ulusal ölçekte ortak bir vizyonun inşasını zorlaştıran yapısal kırılmalıkları da içinde barındırmaktadır.

SÜNNİ AKTÖRLER

Hamis Hançer ve Muhammed el-Halbusi bir görüşme gerçekleştirdi.

Irak'ta Sünni siyaseti, 2018 sonrasında DEAŞ'ın ardından kurumsal yapıların yeniden oluştuğu ve bölgesel güç merkezlerinin iç rekabetle şekillendiği bir evreye girmiştir. 2003 sonrası dönemde parçalı ve liderlik boşluklarıyla tanımlanan Sünni sahada, Halbusi'nin yükselişi ilk kez kurumsal bir odak oluşturmuştur. Parlamento başkanlığı ve Anbar merkezli örgütlenmesi, Sünni siyasete uzun vadeli yön verme potansiyeli kazandırmıştır. Ancak 2023–2025 dönemindeki gelişmeler, bu merkezleşmenin kalıcı bir istikrar üretmediğini göstermiştir. Halbusi'nin etkisinin azalması, Sünni siyasetinde çok aktörlü ve geçici ittifaklara dayalı yeni bir rekabet dönemi başlatmıştır.

Bu dönemde Sabit Abbasi, Hamis Hançer ve Musanna Samarra'i gibi isimlerin öne çıkması, Sünni siyasetinde aynı anda birden fazla liderlik modelinin geliştiğini göstermektedir. Abbasi, Hançer ve Samarra'i'nin profilleri, siyasal yapının artık aşiret temeline ek olarak yönetim kapasitesi ve performansına dayandığını göstermektedir. Bu dönemde medya ve çevrim içi görünürlük, Sünni aktörler arasında rekabetin

başlıca görünürlük alanı hâline gelmiştir. Bu nedenle 2020–2025 arası dönem, Sünni siyasetinin yeniden parçalı hale geldiği ve rekabet biçimlerinin giderek daha kurumlar üzerinden yürüdüğü bir dönem olarak değerlendirilebilir.

ÖNE ÇIKAN SÜNNİ AKTÖRLERİN ÇEVİRİM İÇİ GÖRÜNÜRLÜKLERİ

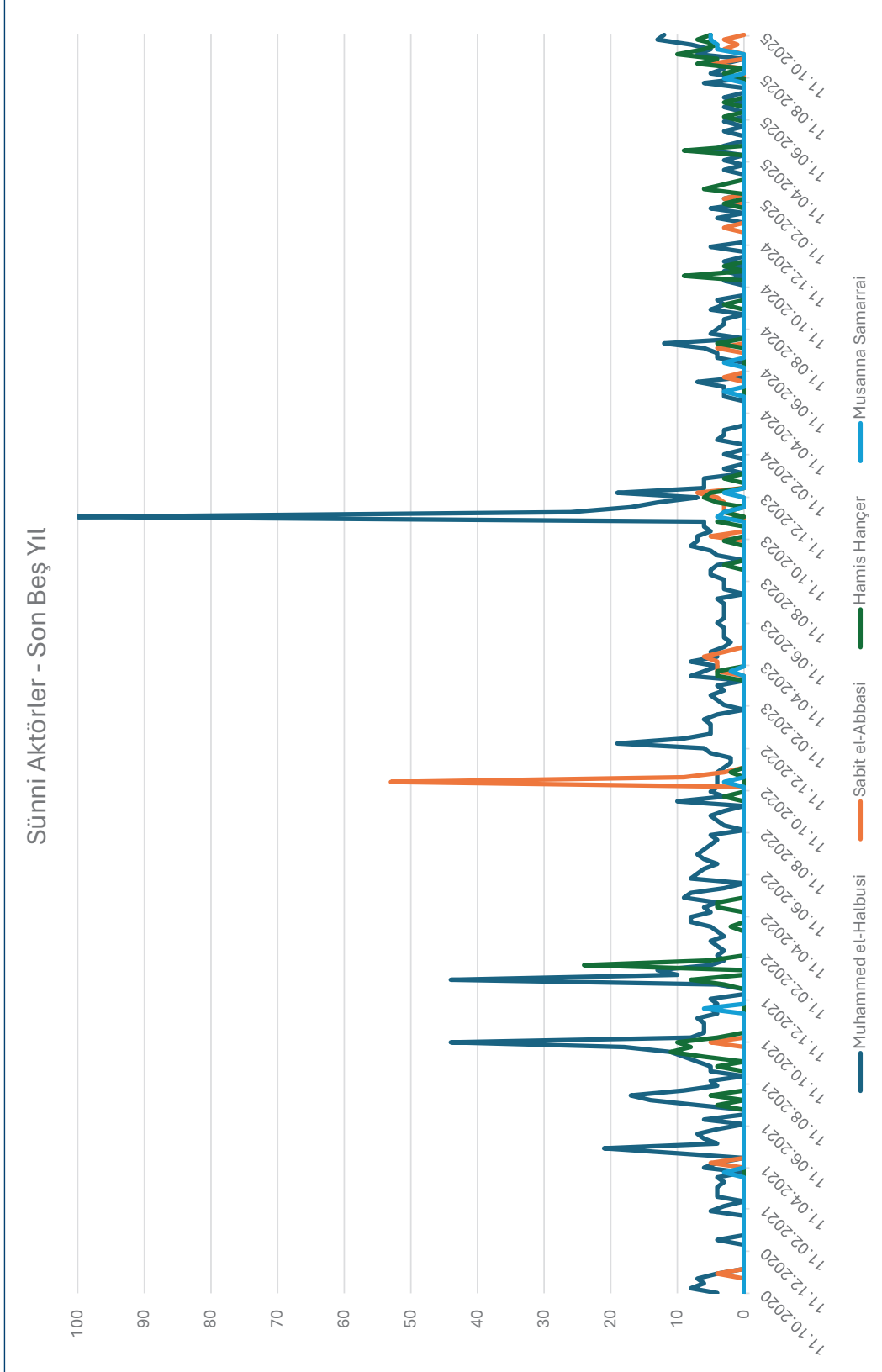
Iraklı Sünni aktörlerin çevrim içi görünürlükleri, son beş yılda liderliğin parçalandığını ve rekabetin medya üzerinden şekillendiğini göstermektedir. 2018 sonrası dönemde Halbusi, parlamento başkanlığı ve kurumsal iletişim araçlarını etkin kullanarak çevrim içi alanda belirgin bir üstünlük kurmuştur. Halbusi, Sünni siyasetinde kurumsal temsiliyetin sembolü hâline gelirken Abbasi, Hançer ve Samarra'i gibi aktörler daha sınırlı ama artan bir görünürlüğe sahip olmuştur.

Sünni aktörlerin görünürlüğü, istikrarlı bir güç dağılımından ziyade rekabete işaret etmektedir. Halbusi'nin etkisi, zaman zaman yolsuzluk tartışmaları ve görevden alma süreçleriyle kesintiye uğramıştır. Hançer'in medya odaklı çıkışları kriz anlarında öne çıkarken Abbasi daha

teknokratik ve dengeli bir profil çizmektedir. Samarraî'nin sınırlı ama istikrarlı görünürlüğü de yerel düzeydeki siyasetin merkezi etkileme potansiyelini göstermiştir. Genel görünüm, Sünni siyasetinde liderliğin kalıcı bir merkez etrafın-

dan çok olaylara bağlı biçimde şekillendiği bir dönemi yansıtmaktadır.

Aşağıda Sünni aktörlerin son beş yıl içinde gündemde tuttıkları alanı gösteren tablo yer almaktadır.

Halbusi'ye karşı en belirgin alternatif, 2023 sonrasında giderek daha aktif hâle gelen Hamis Hançer olmuştur. 2021 seçimlerinin ardından Siyade Koalisyonunu inşa eden Hançer, Sünni siyasette oluşan boşluklardan yararlanmayı amaçlayan bir pozisyona geçmiştir.

2020–2025 dönemi, Irak'taki Sünni siyasetin uzun süredir devam eden dağınıklık hâlinde çıkma yönündeki çabalarını göstermiştir. Ancak bu çabaların kalıcı bir liderlik yapısına dönüşemediğini gösteren bir evre olmuştur. Zira baskın liderlik iddiasında olan hiçbir aktör diğerlerini tam anlamıyla himayesine alamamıştır. 2021 seçimleri, söz konusu dönüşüm sürecinin en belirgin kırılma noktasını teşkil etmiştir. Halbusi liderliğindeki Takaddum Partisinin 37 sandalye kazanarak açık farkla birinci olmuştur.²⁴ Bu başarı, Halbusi'nin Anbar merkezli bir siyasal tabanı ulusal düzeyde örgütleyebilme kapasitesine dayanmıştır. Ancak buna rağmen Sünni gruplar tek bir blok altına toplanamamıştır.

2022'deki hükümet kurma krizinde, Takaddum'un Şii Koordinasyon Çerçevesi ve Kürt partilerle yürüttüğü müzakereler, bu başarının sınırlarını da gözler önüne sermiştir.²⁵ Halbusi'nin parlamento başkanı²⁶ sıfatıyla üstlendiği rol, Halbusi'yi Sünni siyasetinin merkezine yerleştirmiştir. Ancak bu pozisyonu Halbusi'yi devletle uyumlu fakat toplumsal olarak tartışmalı bir lidere dönüştürmüştür. Bu ikili ko-

num, Sünni seçmenin bir kısmında karşılık bulmuş ancak diğer kısmı açısından muhâlif bir siyasal konumlanma zemini sağlamıştır.

2023 sonrasında Takaddum içindeki ayrışmalar özellikle Hamis Hançer ve Mahmud el-Meşhedani çevrelerinin güçlenmesi ile Halbusi'nin liderliğini sorgulatan yeni bir evre başlatmıştır.²⁷ Bununla birlikte parlamento başkanlığı sürecinde edindiği kurumsal güç ve medya görünürlüğü, Halbusi'nin Sünni siyasetinin merkezindeki aktör olarak kalmasına neden olmuştur.

Halbusi'ye karşı en belirgin alternatif, 2023 sonrasında giderek daha aktif hâle gelen Hamis Hançer olmuştur.²⁸ 2021 seçimlerinin ardından Siyade Koalisyonunu inşa eden Hançer, Sünni siyasette oluşan boşluklardan yararlanmayı amaçlayan bir pozisyona geçmiştir. Hançer'in bu çizgisi, siyasal fırsatlara duyarlı bir pragmatizme dayanmaktadır. Bu dönemde Hançer'in Halbusi ile yaşadığı rekabet, Hançer'in görünürlüğünü artırmıştır. Ancak bu yükseliş kalıcı bir etkiye dönüşmemiştir.

Abbasi ise daha uzlaşmacı ve teknokratik bir profil sergileyerek Sünni siyasette ılımlı bir denge

24 Feyzullah Tuna Aygün ve Sercan Çalışkan, "Irak'ta 2021 Seçimleri, Krizler, Gösteriler ve Sonrası", *ORSAM*, Rapor No:39, Eylül 2022.

25 "Iraq speaker says talks underway to form unity government", *Middle East Monitor*, 31 Ocak 2022.

26 "Mohamed al-Halbousi re-elected as speaker of Iraq's parliament", *Kurdistan24*, 9 Ocak 2022.

27 "MP Nawras Issa joins 'Initiative' bloc, splits from AL-Halbousi's Taqadum", *Shafaq News*, 3 Temmuz 2024.

28 "Leaders tighten control as repression shapes Iraq's 2025 elections", *ACLEED*, 5 Kasım 2025.

unsuru işlevi görmüştür. Abbasi'nin yaklaşımı özellikle Bağdat'taki eğitimli Sünni kesimler ve Musullular arasında yankı bulmuştur. Ancak Abbasi'nin etkisi geniş toplumsal tabana yayılamamıştır. Samarra'i ise daha sınırlı bir görünürlüğe sahip olmakla birlikte Selahaddin çevresinde güçlü ancak Irak çapında sönük kalan bir aktör olarak öne çıkmıştır.

Grafikteki dalgalanmalar, son beş yılda Sünni siyasetinin geçirdiği dönüşümün siyasal olaylarla iç içe geliştiğini göstermektedir. Görünürlük dinamiği, liderlik değişimleriyle paralel ilerlemiştir. 2021 seçimlerinde Halbusi'nin Takaddum Partisiyle kazandığı zafer, grafikte belirgin bir zirveye karşılık gelmektedir. Bu dönem, Sünni siyasetin uzun bir aradan sonra ilk kez tek bir lider etrafında kurumsallaşabildiği evre olmuştur.

2022'deki hükümet kurma sürecindeki tıkanma, Şii Koordinasyon Çerçevesi ile yürütülen müzakereler ve Sadr Hareketinin parlamentodan çekilmesi, Halbusi'nin görünürlüğünü yeniden artırmıştır. Bu artış aynı zamanda

Sünni blok içindeki dengeleri zayıflatmıştır. Bu dönemde Hançer'in öncülük ettiği Azim Koalisyonu, Takaddum'a alternatif bir blok olarak öne çıkmıştır. Zira bu dönem içinde Takaddum ve Azim arasında en büyük Sünni blok tartışması yaşanmıştır.²⁹

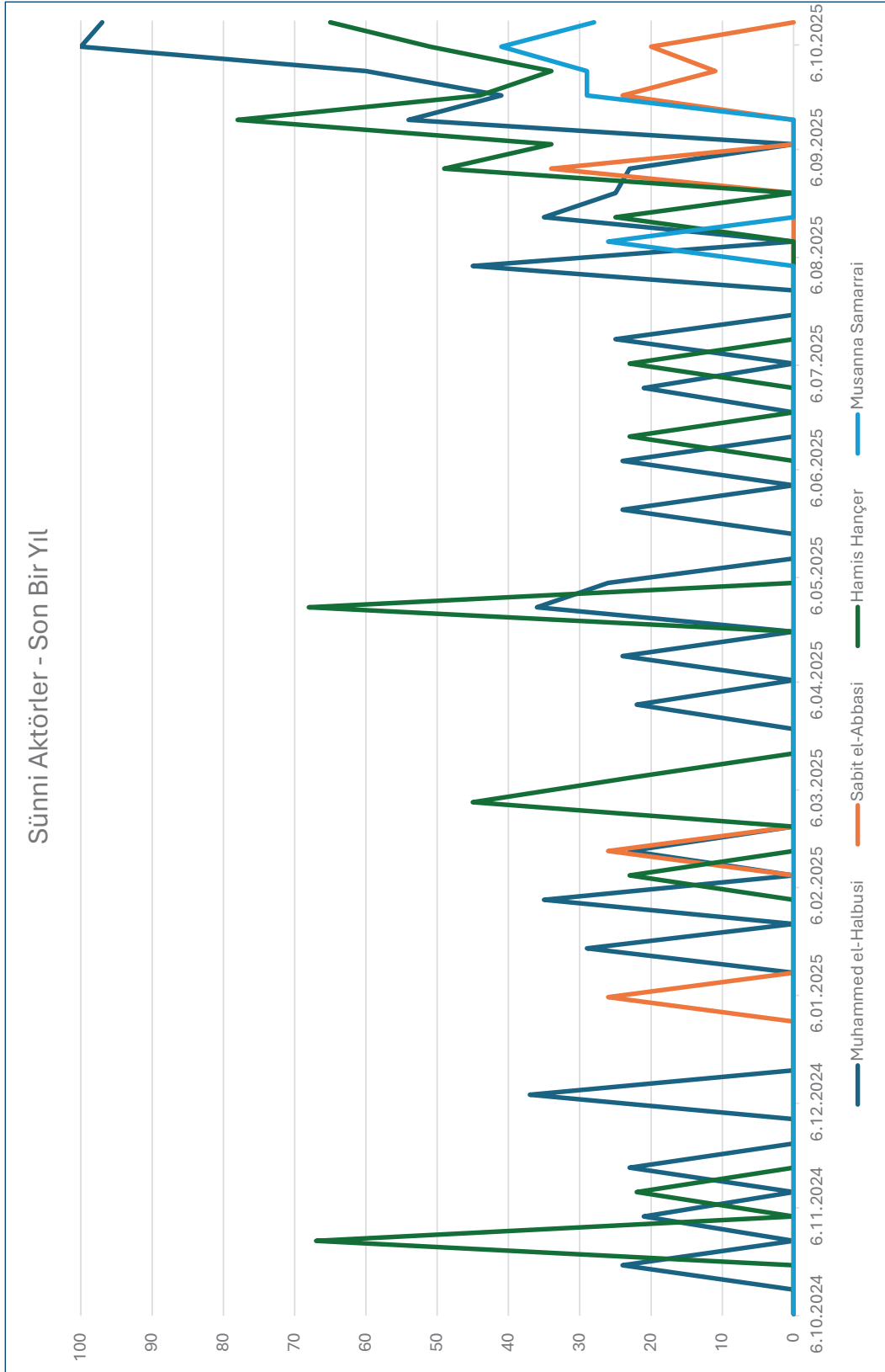
2023 ve 2024 yılları, grafikte yükselişlerin öne çıktığı bir dönem olmuştur. Takaddum ile Siyada arasındaki ayrışma, rekabetin derinleşmesine yol açmıştır.³⁰ Bu durum, Sünni siyasetteki parçalanmayı da belirginleştirmiştir. Halbusi'nin parlamento başkanlığı etrafında yürütülen tartışmalar ve görevden alınma girişimleri, kamuoyunda yoğun bir görünürlük etkisi oluşturmuştur.

Son beş yılın görünürlük eğrisi, Sünni siyasette kişisel liderlik stratejilerinin doğrudan siyasal olaylarla kesiştiği döngüsel bir yapıyı yansıtmaktadır. Her yükseliş bir krizle, her düşüş ise yeni bir yapılanma girişimiyle örtüşmüştür.

Aşağıda Sünni aktörlerin son bir yıl içinde gündemde tuttıkları alanı gösteren tablo yer almaktadır.

29 "The Taqaddom Alliance rejects Sunni majority claim by political alliances in Iraqi Parliament", *Shafaq News*, 3 Mart 2024

30 "Political Feud in Baghdad: AL-Halbousi's party accuses AL-Khanjar of conspiracy and mismanagement", *Shafaq News*, 6 Şubat 2024.

Grafikteki veriler, son bir yılda Sünni siyasetinin yüksek frekanslı dalgalanmalar üzerinden şekillendiğini göstermektedir. Görünürlük artışları genellikle belirli olaylara bağlı olarak ortaya çıkmıştır. 2024 sonundan itibaren Takaddum Partisi çevresinde yaşanan iç gerilimler, parlamento başkanlığı krizinin uzaması ve seçim sürecinin yaklaşması bu durumu güçlendirmiştir. Kamuoyundaki görünürlük, istikrarlı bir liderlikten çok tepkisel güç mobilizasyonlarını yansıtmaktadır.

2025 yazında Bağdat'ta yaşanan yasama tikanıklıkları ve Anbar'daki siyasal çekişmeler, Halbusi ve Hamis Hançer gibi aktörlerin medyada yeniden öne çıkmasına yol açmıştır. Bu tablo, Sünni siyasetinin kurumsal derinlikten ziyade kriz anlarında güç bulan bir liderlik rekabetine dayandığını göstermektedir.

2025 ortasından itibaren grafikte gözlenen yükseliş eğilimi, seçimlere yaklaşan Sünni blokun yeniden konumlanma çabasını yansıtmaktadır. Halbusi'nin parlamento başkanlığı pozisyonunu koruma mücadelesi, Hançer'in alternatif blok arayışları ve Samarra'i'nin uzlaşıcı tavrı, görünürlükteki artışın başlıca nedenleridir. Bu süreçte Sünni siyasetin temel özelliği, aktörlerin konumlarını korumaya yönelik hareket etmesidir. Dolayısıyla kamuoyu ilgisini belirleyen unsur artık politik başarı değil, rekabet ve krizlerin oluşturduğu geçici dikkat yoğunlaşmalarıdır. Bu durum, Sünni siyasetinin hâlâ kurumsal bir istikrar eksenine oturmadığını göstermektedir. Liderlik meşruiyeti kısa vadeli güç mücadeleleri üzerinden yeniden üretilmektedir.

Halbusi'nin görünürlüğü, son bir yılda yüksek fakat stabil olmayan bir görünürlük göstermektedir. 2023'ün son çeyreğinde Federal Yük-

sek Mahkemenin parlamento başkanlığından azledilmesi kararı,³¹ kamuoyu ilgisini yeniden Halbusi üzerinde toplamıştır. Ancak bu yükseliş kriz merkezli bir ilgi olarak değerlendirilebilir. 2025'in ortalarına doğru grafikte ikinci bir yükseliş görülmektedir. Bu artış, Anbar'daki yerel koalisyon girişimleri ve seçimler öncesi taban konsolidasyonu çabalarıyla ilişkilidir. Halbusi bu süreçte Anbar'ın yeniden yapılanma gündemini sahiplenmiştir.³²

Abbasi'nin görünürlüğü, istikrarlı ancak sınırlı bir yükseliş göstermektedir. Bu eğilim, Abbasi'nin Sünni siyasette Savunma Bakanlığının getirdiği kurumsal temsil üzerinden öne çıktığını göstermektedir. 2023 yılında bütçe tartışmalarına katılmaması³³ ile gündem olan Abbasi'nin 2024'ün sonu ile 2025'in başında yaşanan görünürlük artışı, Irak'ın Güney Kore menşeli hava savunma sistemi alımı açıklamaları ilişkili olabilir.³⁴ Abbasi bu dönemde mezhep temelli rekabetten uzak durmuştur. Teknokratik bir imaj inşa ederek hükümet içi dengelerde Sünni varlığını temsil etmeye çalışmıştır.

Görünürlüğün sınırlı kalması, Abbasi'nin siyaset tarzının Sünni seçmen tabanında seferberlik oluşturmada yetersiz olduğunu göstermektedir. Anbar, Diyala ve Selahaddin gibi güçlü yerel aidiyet merkezlerinden beslenmemesi, etkisinin Bağdat merkezli bürokratik çevrelerle sınırlı kalmasına neden olmuştur. Bu nedenle Abbasi, kriz dönemlerinde aranan ılımlı bir uzlaşmacı aktör olarak öne çıkmıştır. Abbasi'nin görünürlük grafiği, Irak Sünni siyasetinde giderek belirginleşen bir eğilimi yansıtmaktadır. Teknokratik yetkinlik artsa bile halk desteği zayıf kalan kurumsal aktörler kalıcı liderlik üretmekte zorlanmaktadır.

31 "Iraq's top court rules to oust the speaker and a rival lawmaker from Parliament", *AP News*, 14 Kasım 2023.

32 Mohammed A. Salih, "Domestic Fragmentation and Geopolitical Flux Mark Upcoming Iraqi Elections", *New Lines Institute* 3 Kasım 2025.

33 "Minister's Absence Derails Defense Budget talks with the Parliament", *Shafaq News*, 3 Mayıs 2023.

34 "Iraq buys air defenses amid specter of regional missile war", *Amwaj Media*, 24 Ekim 2024.

Son bir yılın verileri, Sünni siyasetinin artık kalıcı bir hiyerarşiden ziyade geçici denge arayışları ve olay merkezli görünürlük dalgalarından beslendiğini göstermektedir.

Grafikte Hamis Hançer'in görünürlüğü, ani sıçramalar ve kısa süreli yükselişlerle tanımlanmaktadır. Bu dalgalanmalar, Hançer'in siyaset tarzının stratejik fırsatlara dayalı ve reaktif bir nitelik taşıdığını göstermektedir. Hançer'in Siyade üzerinden Sünni blokun yeniden tanımlanması yönündeki girişimleri, medyada geçici bir görünürlük artışı sağlamıştır.³⁵ Zira Hançer'in siyaseti büyük ölçüde ittifak diplomasisi ve güç dengesi taktiklerine dayanmaktadır. 2025 yılına gelindiğinde Hançer'in görünürlüğündeki dalgalanmalar Sünni blokun yeniden yapılanma süreciyle paralel ilerlemiştir. Halbusi'ye karşı denge unsuru olma çabası kısa vadede dikkat çekmiştir. Ancak bu ilgi uzun vadede liderlik kapasitesine dönüşmemiştir.

Samarrai'nin görünürlüğü, ılımlı söylem ve kurumsal denge arayışı üzerinden kademeli bir yükseliş göstermektedir. 2025'in ilk yarısında parlamento başkanlığı krizinin ardından Sünni blok içindeki bölünmeler derinleşmiştir. Bu durum, Samarrai'ye yeni bir siyasal alan açmıştır.³⁶ Halbusi ve Hançer arasındaki rekabetin Sünni siyaseti kutuplaştırdığı bir dönemde Samarrai'nin alternatif alan oluşturması dikkat çekmiştir.

Son bir yılın verileri, Sünni siyasetinin artık kalıcı bir hiyerarşiden ziyade geçici denge arayışları ve olay

merkezli görünürlük dalgalarından beslendiğini göstermektedir. Halbusi hâlâ kurumsal kapasite ve bürokratik ağ açısından en güçlü aktördür. Buna rağmen meşruiyeti, 2024'teki Takaddum içi bölünmeler ve parlamento başkanlığına yönelik itirazlarla aşınmıştır.

Dört Sünni aktör birlikte değerlendirildiğinde Sünni siyasetin artık tek bir liderin belirlediği hiyerarşik bir yapıdan uzaklaştığı görülmektedir. Bunun yerine farklı temsilcilerin ve söylemlerin eşzamanlı rekabet ettiği çok merkezli bir yapı ortaya çıkmıştır. Siyasi görünürlük, bu dönemde kurumsal güç yerine kriz yönetim kapasitesi ve diğer bloklarla uzlaşma becerisi üzerinden şekillenmiştir.

ÖNE ÇIKAN SÜNNİ AKTÖRLERİN VİLAYETLERDEKİ GÜNDEM POTANSİYELLERİ

Sünni siyasetinde vilayet düzeyindeki görünürlük dağılımı, kuzey ve batı bölgelerinde güç merkezlerinin yeniden şekillendiğini göstermektedir. Anbar, Selahaddin, Ninova ve Diyala gibi vilayetler, nüfus yoğunluğu bakımından önem taşımaktadır. Halbusi, Anbar'da kurduğu kurumsal yapı sayesinde bölgesel bir hakimiyet oluşturmuştur. Abbasi, Musul'daki etkisiyle Sünni sahadada bir ölçüde karşılık bulduğunu

35 "Iraq's Al-Siyada party calls for emergency meeting to nominate Sunni Speaker candidate", *Shafaq News*, 25 Ekim 2024.

36 "Iraq's 2025 elections: Five major Sunni alliances ignite the race", *Shafaq News*, 25 Eim 2025.

göstermektedir. Hançer görünürlüğü ise daha çok kriz dönemlerinde yükselen ve süreklilik arz etmeyen bir görünüme sahiptir.

Yeni dönemde Sünni siyasetindeki meşruiyet, aşiret temsili veya mezhepsel kimlik yerine yönetim etkisine dayanmaktadır. Vilayetler arasındaki görünürlük farklarının artması, güç merkezlerinin sabit olmadığını ve gündeme göre değiştiğini göstermektedir. Bu durum, Sünni siyasetinde kurumsallaşan iş birlikleri yerine rekabete dayalı bir yapının ortaya çıktığını göstermektedir.

Aşağıda Iraklı Sünni aktörlerin son beş yıla ait vilayetlere göre çevrim içi görünürlük oranlarını gösteren tablo yer almaktadır.

	Halbusi	Abbasi	Hançer	Samarrai
Anbar	83	4	10	3
Selahaddin	57	14	17	12
Bağdat	55	12	24	9
Diyala	64	12	21	3
Kerkük	61	16	23	0
Ninova	46	35	15	4
Necef	62	9	25	4
Babil	63	11	23	3
Vasit	63	15	22	0
Kadisiye	71	10	19	0
Dikar	61	16	23	0
Musanna	60	16	24	0
Kerbela	59	13	28	0
Basra	62	13	21	4
Meysan	55	10	25	10
Erbil	53	13	24	10
Duhok	59	18	23	0
Süleymaniye	68	11	21	0

Veriler, Halbusi'nin son beş yılda Sünni siyasetinin ağırlık merkezi konumunu koruduğunu, ancak bu etkinin artık homojen bir dağılım göstermediğini ortaya koymaktadır. En yüksek orana ulaştığı Anbar (83), Halbusi'nin siyasal gücünün temel sahasıdır. Takaddum'un kurumsal örgütlenmesi, kamu yatırımlarının yönlendirilmesi ve aşiret liderleri gibi yerel elitlerle kurduğu ilişkiler, bu hâkimiyetin ana dayanaklarını oluşturmaktadır.

Halbusi, bu üstünlüğü Bağdat ve Diyala gibi vilayetlere taşımaya çalışmıştır. Özellikle 2022 sonrası bütçe paylaşımı ve yerel yönetim yetkileri üzerine yürütülen pazarlıklarda belirleyici bir rol üstlenmiştir.³⁷ Buna karşın Musul ve Kerkük gibi etnik ve mezhepsel rekabetin yoğun olduğu bölgelerde etkisini sınırlı düzeyde koruyabilmiştir. Zira Halbusi'nin görünürlüğü bu vilayetlerde yüzde 50-60

37 "Parliament Speaker issues a directive concern the federal budget for 2022", INA, 2 Temmuz 2022.

bandında kalmıştır. Bu tablo, Halbusi'nin etkisinin ulusal Sünni liderlik seviyesine ulaşamadığını göstermektedir. 2023'te Anbar'daki yeniden inşa projelerinin gecikmesi ve parlamento başkanlığı tartışmaları Halbusi'nin görünürlüğünde geçici bir düşüşe neden olmuştur. 2024 sonrasında Halbusi'nin merkezi hükümetle uyumlu hareket etmesi, altyapı ve yatırım gündemlerinde yeniden güç kazanmasını sağlamıştır. Hançer'in görünürlüğüne ilişkin veriler, Hançer'in Sünni siyasetinde tam anlamıyla liderleşemeyen bir aktör olarak öne çıktığını göstermektedir.

Aşağıda Iraklı Sünni aktörlerin son bir yıla ait vilayetlere göre çevrim içi görünürlük oranlarını gösteren tablo yer almaktadır.

	Halbusi	Abbasi	Hançer	Samarrai
Anbar	75	0	17	8
Selahaddin	49	0	24	27
Bağdat	38	10	36	16
Kerkük	61	0	36	3
Diyala	55	0	43	2
Ninova	28	35	22	15
Necef	54	0	46	0
Babil	49	0	50	1
Dikar	43	0	57	0
Kerbela	31	0	69	0
Erbil	43	0	37	20
Basra	45	0	54	1
Kadisiye	8	0	92	0
Vasit	100	0	0	0
Duhok	100	0	0	0
Süleymaniye	100	0	0	0
Meysan	0	0	0	0
Musanna	0	0	0	0

Veriler, Sünni siyasetinin Irak genelinde homojen bir liderlik yapısından daha da uzaklaştığını göstermektedir. Buna rağmen veriler, Halbusi'nin Sünni siyaset sahasında hâlâ en görünür aktör olduğunu göstermektedir. Anbar'daki 75'lik oran, Halbusi'nin yerel güç odakları ile ilişkisini göstermesi açısından önemlidir. Takaddum aracılığıyla yürüttüğü pragmatik ilişkiler, Halbusi'nin konumunu koruduğunu ve Sünni siyasetteki en kurumsallaşmış aktör olarak varlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

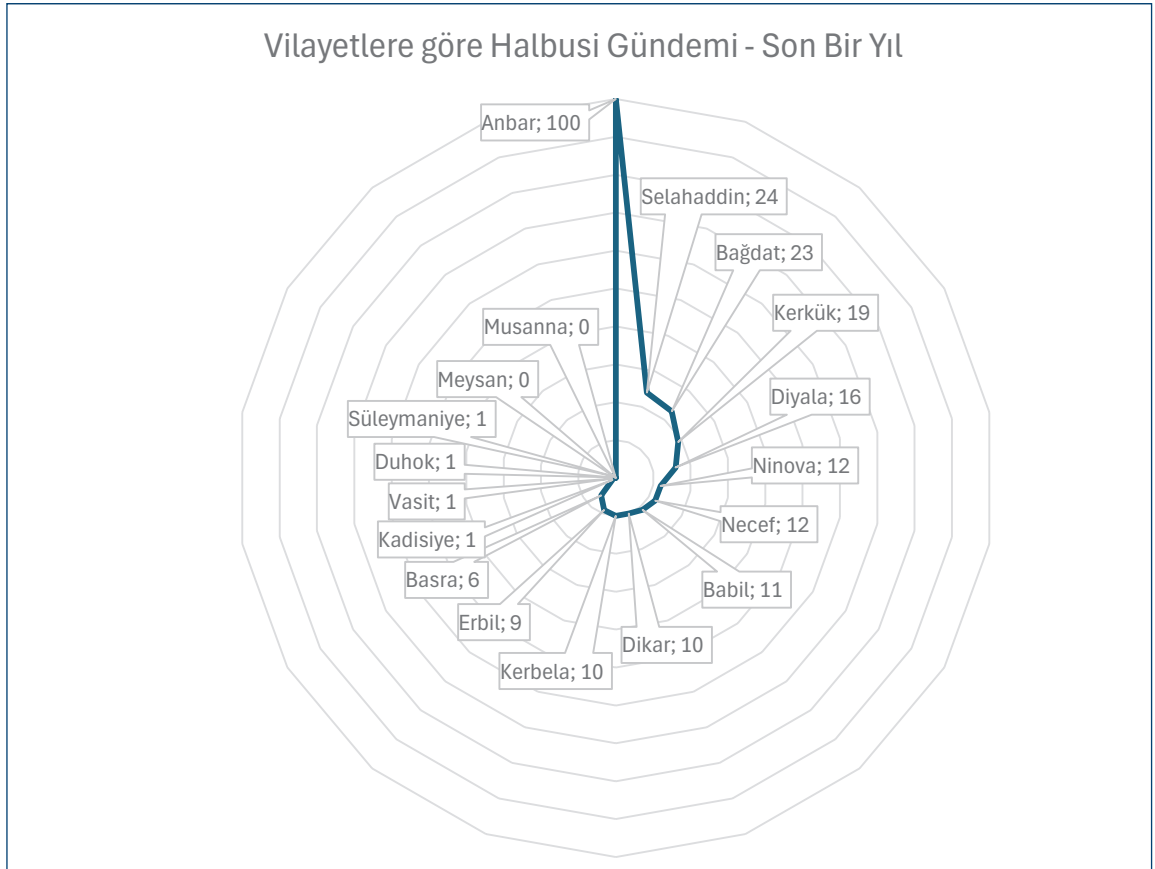
Hamis el-Hançer ise Sünni siyasetinde son beş yıllık verilerde olduğunu gibi istikrarlı bir taban inşa edememiştir. Kadisiye (92) ve Kerbela (69) gibi Şii nüfusun yoğun olduğu vilayetlerdeki yüksek oranlar, Hançer'in görünürlüğünün kendi olası seçmen tabanının dışına ulaştığını göstermektedir. Ancak bu görünürlüğün siyasal destek olarak geri dönüşü beklenmemektedir.

Abbasi ve Samarra'ye ilişkin veriler, Sünni siyasette Anbar dışındaki vilayetlerden gelen aktörlerin görünürlük kazanmaya başladığını göstermektedir. Her iki isim de Anbar merkezli güç dengelerinin dışında konumlanarak Sünni siyasetin coğrafi çeşitliliğine katkı sağlamaktadır. Abbasi'nin özellikle Ninova'da (35) öne çıkması, Musul merkezli bir söylemin yeniden etkili olmaya başladığını göstermektedir. Samarra ise Selahaddin'de yüzde 27 ile belirgin bir aktör hâline gelmektedir. Bu gelişmeler, Sünni sahada gücün Anbar merkezli aktörlerden diğer aktörlere doğru kaydığını göstermektedir.

ÖNE ÇIKAN SÜNNİ AKTÖRLERİN IRAK'TAKİ GÜNDEM POTANSİYELLERİ

Iraklı Sünni aktörlerin son yıllardaki siyasal görünürlüğü, merkezîyetçi liderlik yapısından uzak bir dönemi yansıtmaktadır. 2018 sonrası süreçte Halbusi, parlamento başkanlığı ve Anbar merkezli örgütlenmesi sayesinde Sünni sahada belirgin bir konum elde etmiştir. Ancak 2024 sonrasında artan iç rekabet, bu liderliğin çevrim içi görünürlüğünü zayıflatmaya başlamıştır. Halbusi'nin çizgisi, Takaddum üzerinden kurumsal temsile dayanmakta olup krizlere karşı şekillenen görünürlük modeli üretmektedir. Buna karşılık Abbasi'nin yükselişi, teknokratik ve pragmatik bir Sünni siyaset anlayışının güç kazandığını ortaya koymaktadır. Hançer ise geniş ama dağınık bir sosyal taban üzerinden görünürlük sağlamaktadır. Bu tablo, Sünni siyasetinde kalıcı hegemonya yerine dönemsel olarak rekabetin aktörleri öne çıkarttığını göstermektedir.

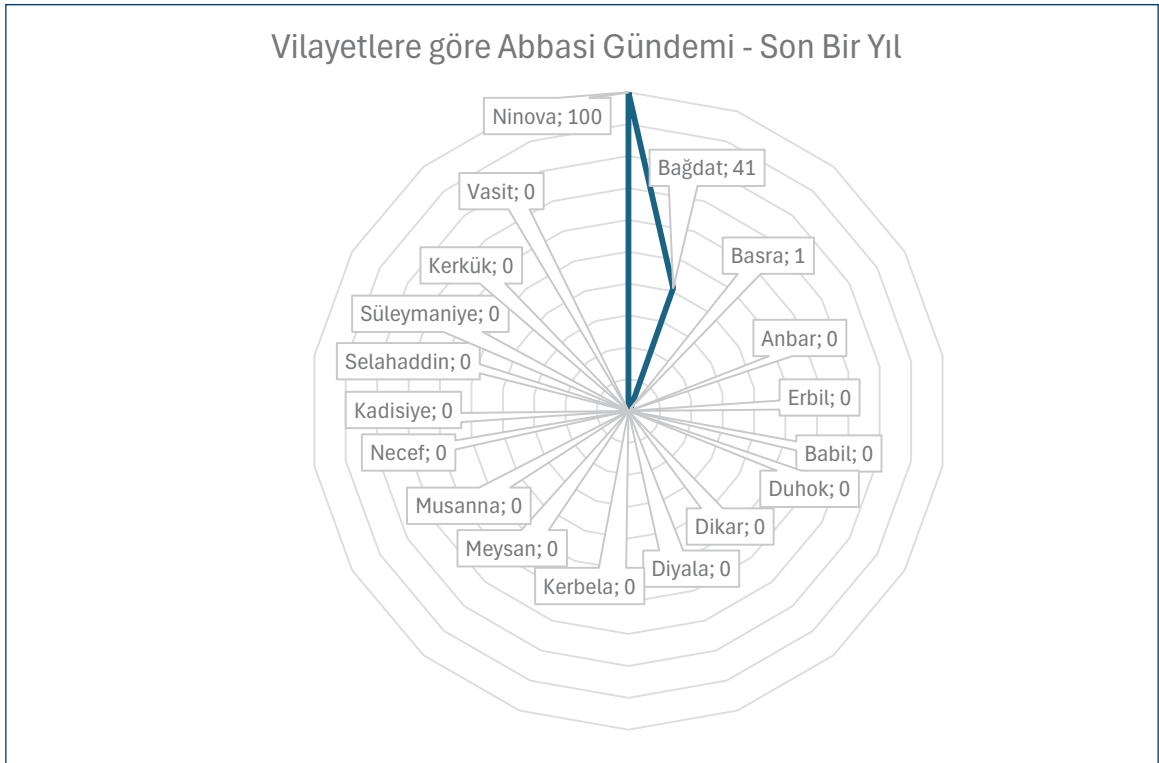
Aşağıda son bir yılda vilayetlere göre Halbusi'nin gündem oranlarını gösteren grafik yer almaktadır.

Grafik, Halbusi'nin son bir yıldaki çevrim içi görünürlüğünün Anbar yoğunluklu bir yapıya dönüştüğünü göstermektedir. Anbar'daki 100'lük oran, Halbusi'nin siyasi tabanının hâlâ kendi memleketinde temel bulunduğunu göstermektedir. Zira bu bölge, Takaddum toplumsal tabanı ve iletişim merkezi işlevi görmektedir. Bağdat (23), Selahaddin (24) ve Kerkük (19) gibi vilayetlerdeki sınırlı oranlar, Halbusi'nin ulusal ölçekte görünürlüğünü sürdürse de Anbar dışında hiçbir bölgede benzer bir etkiye ulaşamadığını göstermektedir.

Halbusi'nin medya görünürlüğü diğer Sünni aktörlere göre yüksek olsa da bu görünürlük bölgesel olarak yoğunlaşmakta ve siyasi merkezleşme eğilimi göstermektedir. Bu da Halbusi'nin ulusal düzeyde etkisini koruma çabasını ve bunu yaparken de giderek daha fazla yerel güce bağımlı hâle geldiğini göstermektedir.

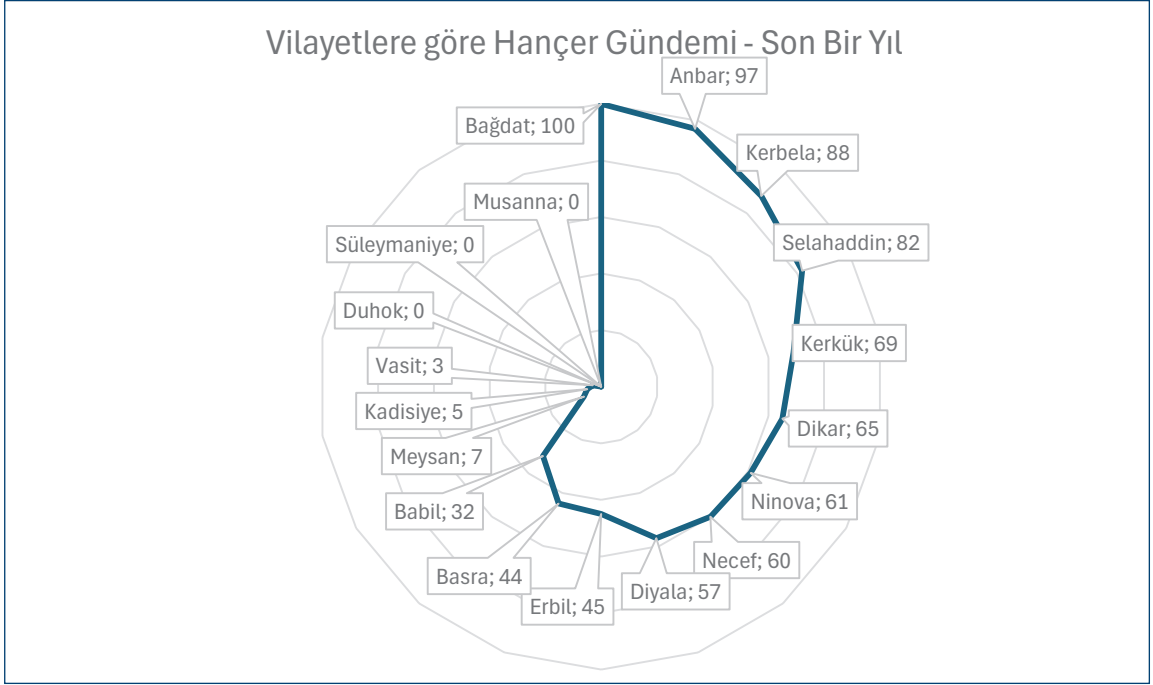
Aşağıda son bir yılda vilayetlere göre Abbasi'nin gündem oranlarını gösteren grafik yer almaktadır.

Grafik, Abbasi'nin çevrim içi görünürlüğünün son derece dar bir coğrafi eksende, neredeyse tamamen Ninova vilayetine odaklandığını göstermektedir. Ninova'daki yüzde 100'lük oran, Abbasi'nin siyasi ağırlığının yerel düzeyde yoğunlaştığını ve daha çok bölgesel gündemlere duyarlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu görünürlüğün temelinde ise Abbasi'nin Ninova kökenli bir isim olması yatmaktadır.

Bağdat'taki 41'lik sınırlı görünürlük ve diğer vilayetlerdeki sifıra yakın oranlar, Abbasi'nin Savunma Bakanlığı görevine rağmen siyasi etkisinin ulusal düzeyde sınırlı kaldığını göstermektedir. Bu durum, Abbasi'nin Sünni elitler arasındaki rekabette merkezî bir alan kapsamadığını göstermektedir.

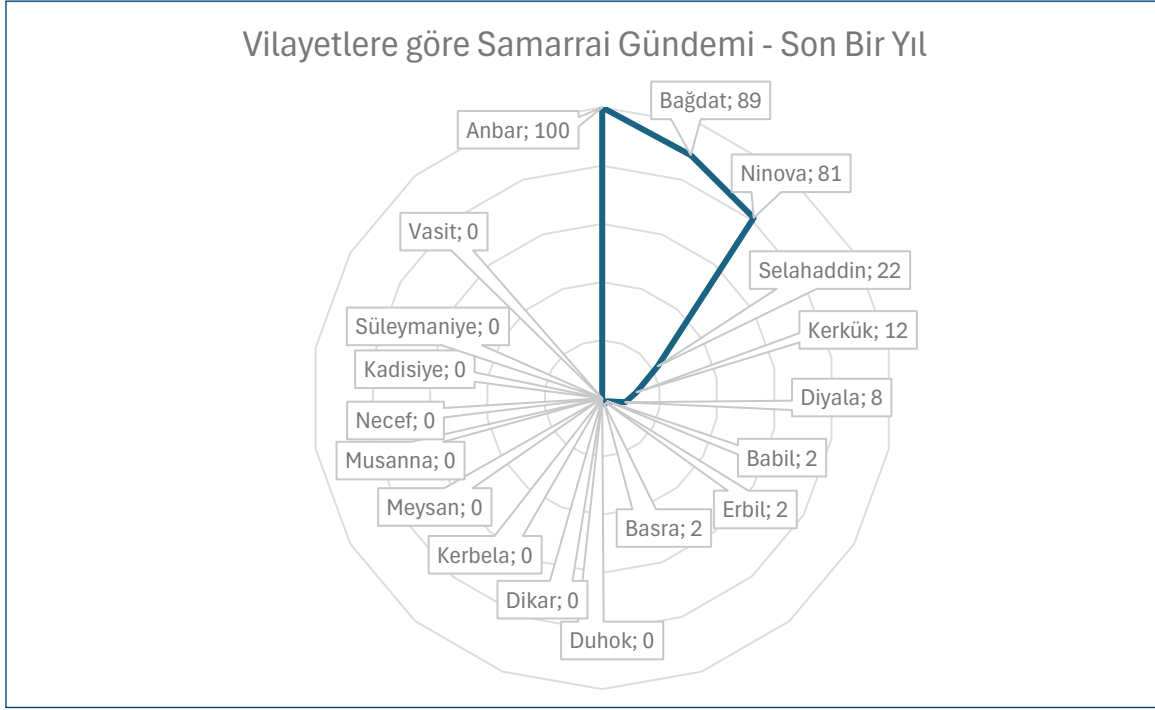
Aşağıda son bir yılda vilayetlere göre Hançer'in gündem oranlarını gösteren grafik yer almaktadır.

Grafik, Hamis Hançer'in son bir yıldaki çevrim içi görünürlüğünün coğrafi olarak geniş ancak içerik açısından dalgalı bir dağılıma sahip olduğunu göstermektedir. Bağdat (100), Anbar (97) ve Kerbela (88) gibi farklı sosyo-politik yapıya sahip vilayetlerde yüksek oranlara ulaşması, Hançer'in görünürlüğünün Sünni seçmen tabanıyla sınırlı kalmadığını ortaya koymaktadır.

Basra (44), Babil (32) ve Dikar (65) gibi vilayetlerdeki orta düzey görünürlük, Hançer'in güneydeki tartışmalara dönemsel olarak müdahil olduğunu veya bu tartışmalara neden olduğunu göstermektedir. Buna karşılık Süleymaniye, Duhok ve Musanna gibi kuzey ve doğu vilayetlerinde görünürlüğün sifıra yakın olması, görünürlüğünün merkez ve güney ekseninde sınırlı kaldığını göstermektedir. Zira Hançer'in siyaset yapma biçimi, ulusal meselelere hızlı ve yüksek görünürlikle tepki vermeye dayanmaktadır.

Aşağıda son bir yılda vilayetlere göre Samarra'nın gündem oranlarını gösteren grafik yer almaktadır.

Grafik, Samarra'nın son bir yıldaki çevrim içi görünürlüğüne coğrafi olarak sınırlı ancak stratejik açıdan anlamlı bir dağılıma sahip olduğunu göstermektedir. En yüksek oranların Anbar (100), Bağdat (89) ve Ninova (81) vilayetlerinde yoğunlaşması, Samarra'nın siyasi faaliyetlerinin Sünni siyasetinin merkezlerinden birisi olan Anbar'a ve ülke siyaseti açısından belirleyici olan Bağdat'a uzandığını ortaya koymaktadır. Bu görünüm, Samarra'nın tabanının yerel ölçekten ulusal ölçüğe kayma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Zira Samarra, 2025 parlamento başkanlığı krizi ve hükümet içi yeniden yapılanma süreçlerinde ara bulucu bir aktör olarak öne çıkmıştır. Diğer yandan Selahaddin (22) ve Kerkük (12) gibi vilayetlerdeki kısmi etki, Samarra'nın kökenine dayalı sembolik temsili ve bu bölgelerde yürüttüğü siyasal uzlaşma söylemlerinin karşılık bulduğunu göstermektedir.

SÜNNİ AKTÖRLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2018 sonrası dönemde Irak'taki Sünni siyaset, lider merkezli yapısından uzaklaşarak rekabetçi ve parçalı bir yapıya dönüşmüştür. Bu dönüşümün temelinde 2018 ve 2021 seçimleri sonrasında ortaya çıkan aktörler arasındaki kurumsal kırılma yatmaktadır. Halbusi'nin parlamento başkanlığıyla birlikte Sünni siyaset, ilk kez merkezî bir aktör etrafında şekillenmeye başlamıştır.³⁸ Ancak parlamento başkanlığı krizleri, bu merkezleşmenin sürdürülebilir olmadığını ortaya koymuştur.

Takaddum içindeki bölünmeler ve Azim ile Siyade bloklarının yeniden yapılanma çabaları, Sünni siyasetinin kalıcı bir hiyerarşi yerine geçici koalisyonlara ve bireysel çıkar dengelerine dayandığını

38 "Mohammed AL-Halbousi and the Sunni House's leadership", *Shafaq News*, 17 Aralık 2020.

göstermektedir. Bu süreçte siyasi meşruiyet, seçim başarısından ziyade kriz yönetimi kapasitesi ve merkezî hükûmetle ilişki kurabilme becerisi üzerinden tanımlanır hâle gelmektedir.

Bu eğilim, Şii siyasetteki kurumsal konsolidasyonla belirgin bir karşıtlık içindedir. Şii aktörler, özellikle Sudani'nin teknokratik liderliği altında görece kurumsal istikrar sağlamaktadır. Ancak Sünni sahada kurumsal sürekliliğin yerini kişisel rekabet almıştır. Halbusi, Hançer, Samarra'i ve Abbasi gibi aktörler arasındaki görünürlük farkları, Sünni siyasette merkezden çevreye yayılan tek kişilik liderlik modelinin sona erdiğini ve bunun yerine çok merkezli, bölgesel çıkar odaklı bir rekabet sisteminin oluştuğunu göstermektedir.

Halbusi'nin son yıllardaki siyasi görünürlüğü, Anbar merkezli güçlü bir tabanı hâlâ elinde tuttuğunu göstermektedir. Ancak Halbusi, Sünni liderler arasındaki en yüksek görünürlüğe sahip olmasına rağmen ulusal düzeydeki etkisinin daraldığı görülmektedir. 2018'de parlamento başkanlığına seçilmesi, Sünni siyasetin uzun bir aradan sonra yeniden merkezleşmesini sağlamasına rağmen Halbusi, bu süreçte devlet kurumlarıyla uyumlu, pragmatik ve teknokratik bir çizgi izleyerek meşruiyet üretmeye çalışmıştır. Ancak 2025 döneminde yaşanan parlamento başkanlığı krizleri, Federal Yüksek Mahkemenin kararları ve Takaddum Partisi içindeki iç bölünmeler, bu stratejinin sürdürülebilirliğini ciddi biçimde zayıflatmıştır. Halbusi, kurumsal pozisyonunu koruyabilmek adına merkezi hükûmetle ilişkilerini derinleştirmiştir. Ancak bu durum, bağımsız liderlik kapasitesini aşındıran bir etkiye yol açmıştır.

Hançer'in son yıllardaki çevrim içi görünürlüğü, Sünni siyaset sahasında geniş bir coğrafi erişime sahip olduğunu ancak bu etkinin süreklilik arz etmediğini göstermektedir. Bağdat, Anbar, Kərbela ve Selahaddin gibi farklı toplumsal yapıya sahip vilayetlerdeki yüksek oranlar, Hançer'in

Sünni tabanın haricindeki kitleler tarafından da takip edilen bir aktör olduğunu göstermektedir. Ancak bu görünürlük, kurumsal bir siyasal tabandan çok siyasi pragmatizme dayanmaktadır. Zira Hançer'in söylemi, belirli bir program ya da uzun vadeli vizyondan ziyade kriz anlarında güç dengesine müdahil olma stratejisi etrafında şekillenmektedir. Bu durum, Hançer'i dengeleyici bir aktörlükten dışarıya itmektedir.

Samarrai, son yıllarda Sünni siyasette uzlaşma ve güven temelli bir liderlik çizgisi geliştirerek öne çıkmıştır. Anbar, Bağdat ve Ninova vilayetlerindeki görünürlüğü, Samarrai'nin farklı siyasal bloklar arasında denge kurmaya çalışan bir aktör olarak algılandığını göstermektedir. 2025 parlamento başkanlığı krizi sırasında sergilediği temkinli tutum ve Şii Koordinasyon Çerçevesi ile Kürt partiler arasındaki diyalog girişimleri, Samarrai'nin siyaset yapma tarzını net biçimde ortaya koymuştur. Bu yönüyle Samarrai, Halbusi ve Hançer'den ayrışarak öne çıkan yeni bir liderlik formunu temsil etmektedir.

Abbasi ise daha sınırlı bir coğrafi alanda etkili olmakla birlikte Sünni siyasette yerel etki ve teknokratik imajı ile dikkat çekmektedir. Ancak bu yaklaşım, ulusal siyaset düzeyinde sınırlı bir karşılık bulmaktadır. Zira Abbasi'nin etkisi daha çok Ninova ölçeğinde kalmaktadır. Buna rağmen Abbasi'nin varlığı, Anbar merkezli Sünni elit hâkimiyetinin kırılmasına neden olabilir. Çünkü Ninova kökenli bir siyasetçi olarak Ninova tabanını konsolide edebilmesi, Ninova'daki temsilin yerelden sağlanmasına neden olabilir.

Bu parçalı yapı, Sünni siyasetin geleceğine dair iki temel senaryoyu gündeme getirmektedir. İlk senaryo, 11 Kasım 2025 Irak Parlamentosu Seçimlerinin ardından Halbusi'nin seçim sonuçları itibarıyla yeniden Sünni sahasında etkinlik kazanmasıdır. Bu durum Samarrai gibi Sünni aktörlerin de Halbusi ile iş birliği yapmasının önünü açarak tekrar Halbusi'nin tek

liderleşme sürecini başlatabilir. Sünnileri bekleyen ikinci senaryo ise Abbasi gibi yerelde etkili siyasetçilerin güç kazanmasıyla birlikte Sünni siyasetinde aktör çeşitliliğinin artmasıdır. Bu senaryoda ise farklı bölgesel tabanları temsil

eden aktörlerin seçim sonrası süreçte iş birliğine itilmesi beklenebilir. Zira parlamento aritmetiği olarak daha parçalı bir sonuç doğuracak bu senaryo, grup çıkarlarının korunması için iş birliğini zorunlu bir etken olarak dayatacaktır.

SONUÇ

Başbakan Sudani, kurduğu İmar ve Kalkınma Koalisyonu ile 11 Kasım 2025 Irak Parlamentosu Seçimlerine katılmaktadır.

Irak'ta 2020–2025 dönemi, Şii siyasetinin yeniden yapılanma sürecine girdiği bir evre olmuştur. Mukteda Sadr'ın 2021'de siyasetten çekilmesi, Şii blok içinde ciddi bir güç boşluğu oluşturmuştur. Bu durum yeni hizalanmaları ve kurumsal denge arayışını tetiklemiştir. Şii Koordinasyon Çerçevesinin kurumsallaşması, milis ve ideolojik temelli liderlikten teknokratik ve yönetsel kapasiteye dayalı bir liderlik modeline geçişin ilk aşamasını oluşturmuştur.

Bu süreçte Muhammed Şiya Sudani'nin yükselişi, Şii siyasette yapısal bir kırılma oluşturmuştur. Sudani, görünürlüğünü krizler yerine yönetim performansından türeten bir aktör olarak öne çıkmıştır. Bununla birlikte Sudani'nin krizleri yönetme performansı da etkili olmuştur. Ekonomik reformlar, Kalkınma Yolu Projesi ve dış politika denge stratejileri aracılığıyla şekillenen bu liderlik, Şii siyasette ilk kez kamu hizmeti ve icraat odaklı bir meşruiyet modelinin oluştuğunu göstermektedir. Sudani'nin istikrarlı çevrim içi görünürlüğü, teknokratik bir liderin toplumsal tabanda karşılık bulabileceğini ortaya koymuştur.

Buna karşın Nuri el-Maliki, tarihsel bir ağırlık merkezini temsil etmeye devam etmektedir. Ancak Maliki, kamuoyu ilgisini kalıcı biçimde sürdürme kapasitesini yitirmiştir. Maliki'nin görünürlüğü çoğu zaman koalisyon krizleri veya polemikler sırasında kısa süreli artışlar göstermiş olmasına rağmen kalıcı bir siyasal etki üretmemiştir. Dolayısıyla Maliki'nin liderliği artık kurumsal hafıza ve Dava Partisinin mirasıyla sınırlı kaldığı yorumu yapılabilir. Hadi el-Amiri ve Kays el-Hazali gibi güvenlik eksenli aktörler, 2020–2025 arasında kamu ilgisini yalnızca kriz anlarında çekebilmişlerdir. Amiri'nin Haşdi Şaabi bağlamındaki görünürlüğü güvenlik gündemlerine bağlı kalırken Hazali'nin söylemleri daha ideolojik ve tepki odaklı olmuştur. Her iki aktörün etkisi, ABD–İran gerilimi veya bölgesel krizler sırasında yükselmiştir. Ancak bu etki, istikrar dönemlerinde kaybolmuştur. Bu tablo DEAŞ sonrası dönemde güvenlik merkezli meşruiyetin Irak'ta sürdürülebilir siyasal ağırlık üretmediğini göstermektedir.

Ammar el-Hekim'in liderlik biçimi, diğer Şiilerden ayrılarak toplumsal yönelimli bir görünürlük

Sünni aktörler arasındaki görünürlük haritası, rekabetin ideolojik olmaktan ziyade kişisel ve bölgesel temelde şekillendiğini göstermekte olup Sünni siyaset, 2020-2025 döneminde güçlü bir ulusal söylem üretmekte zorlanmıştır.

modeli ortaya koymuştur. Hekim, reform söylemi ve uzlaştırıcı tavrıyla ideolojik kutuplaşmalardan uzak durmuştur. Bu sayede Necef, Dikar ve Kerbela gibi Şii bölgelerde istikrarlı ama sınırlı bir kamu ilgisini korumuştur.

Coğrafi dağılım verileri, Şii siyasetinin homojen bir yapıdan çıkıp çok merkezli bir karakter kazandığını göstermektedir. Sudanı, güney vilayetlerin ötesinde Ninova, Kerkük ve Süleymaniye gibi bölgelerde de yüksek görünürlük elde etmiştir. Buna karşın Maliki'nin etkisi Bağdat ve Babil gibi geleneksel merkezlerle sınırlı kalırken Amiri ve Hazali'nin görünürlüğü Diyala ve Selahaddin gibi güvenlik bölgelerine sıkışmıştır. Bu tablo, Şii siyasette liderlik biçimlerinin farklı toplumsal zeminlere dayandığını ortaya koymaktadır.

Sünniler için ise 2020-2025 dönemi, parçalı yapının kurumsallaşma çabalarıyla iç içe geçtiği bir evre olmuştur. 2021 seçimlerinden itibaren Halbusi, parlamento başkanlığı üzerinden kurumsal temsiliyetin simgesi hâline gelmiştir. Hatta Sünni blok içinde merkezî bir liderlik odağı oluşturmuştur. Ancak bu merkezileşme kısa sürede kırılma eğiliminde. 2023'te yaşanan parlamento başkanlığı krizi, Sünni siyasetin iç bütünlüğünü sarsmıştır.

Halbusi'ye alternatif olarak öne çıkan Hançer, Takaddum sonrası dönemde Sünni siyasetin ikinci eksenini inşa etmiştir. Hançer'in

görünürlüğü özellikle 2023 sonrasında yükseliş göstermiştir. Ancak bu artış uzun vadeli bir siyasal ağırlığa dönüşmemiştir. Hançer'in Siyade Koalisyonu aracılığıyla temsil ettiği çizgi, ideolojik tutarlılıktan çok pragmatizme dayanmıştır. Halbusi ile arasındaki rekabet, Sünni blokun iki farklı yönelimini sembolize etmiştir. Bu gerilim, Sünni siyasetinin dağınık karakterini kalıcı biçimde derinleştirmiştir.

Bu rekabet ortamında Samarra, alternatif alan siyasetiyle dikkat çekmiştir. Halbusi-Hançer çekişmesinin dışında kalmak isteyen Sünni taban, Samarra'ye sınırlı da olsa yönelmiş olabilir. Bu durum, Sünni siyasette yeni bir eğilime ve olası bir liderlik inşasına işaret edebilir. Ancak bu çizgi, toplumsal ölçekte henüz güçlü bir tabana dönüşmemiştir.

Sünni aktörler arasındaki görünürlük haritası, rekabetin ideolojik olmaktan ziyade kişisel ve bölgesel temelde şekillendiğini göstermekte olup Sünni siyaset, 2020-2025 döneminde güçlü bir ulusal söylem üretmekte zorlanmıştır. Liderlik, parçalı ittifaklar ve kişisel çıkar ilişkileri üzerine inşa edilmiştir. Bu nedenle Sünni blokun meşruiyet kaynağı, toplumsal taleplerin kurumsal kanallara taşınmasından ziyade liderlerin merkezî aktörlerle kurduğu müzakere kapasitesiyle tanımlanmıştır.

İncelenen zaman dilimi Irak siyasetinde Şii ve Sünni kimlik ek-

senlerinin birbirinden tamamen ayrılmadığı, aksine karşılıklı etkileşim ve taklit süreçleriyle yeniden tanımlandığı bir dönemi göstermektedir. Şii ve Sünni liderlik biçimleri, doğrudan temas hâlinde olmasalar da birbirlerinin siyasal davranış kalıplarını etkilemiştir. Şii sahadaki kurumsal ve teknokratik liderlik anlayışı, Sünni siyasette kurumsal temsiliyete yönelen bir eğilimi tetiklemiştir. Sünni siyasetteki rekabetçi ve kişisel çıkar temelli yapılar ise Sünni siyasetindeki tek sesliliği engellediği için Şii gruplar arası konumlanmaları esnetmiştir.

Bu dönemde Irak siyasetinde şekillenen yeni güç dengesi, Şii ve Sünni bloklar arasındaki rekabet yerine grup içi liderlik mücadelelerinden beslenmektedir. Şii siyasetinde Sudanî'nin teknokratik liderliği, geleneksel merkezlerin etkisini sınırlandırarak yeni bir güç mimarisi oluşturmuştur. Benzer biçimde Sünni blokta Halbusi-Hançer çekişmesi, blokun içsel dengelerini yeniden tanımlamıştır. Dolayısıyla güç paylaşımı artık mezhepsel kimlikler arasında olduğu gibi kimlik blokları içinde yaşanan temsil, liderlik ve meşruiyet arayışları üzerinden şekillenmektedir. Bu durum, Irak siyasetinde rekabetin kurumsal yapıların içinde derinleştiğini ve kimlik eksenlerinin içsel olarak ayrışma trendinde olduğunu göstermektedir.

Şii ve Sünni liderlik tiplerinin birbirini etkilemesi, siyasal davranış kalıplarının da birbirini

etkilemesine neden olmaktadır. Şii aktörlerin geleneksel ideolojik referanslardan uzaklaşarak yönetim performansına dayalı bir meşruiyet üretmeleri, Sünni aktörler arasında da benzer şekilde kurumsal görünürlük, hizmet odaklı siyaset ve parlamenter güç arayışını ön plana çıkarmıştır. Bu eğilim, Irak siyasetinde liderliğin artık karizmatik liderlikten ziyade kurumsal işleyiş ve performans üzerinden tanımlandığı yeni bir evreye geçildiğini göstermektedir.

2020-2025 dönemi Irak siyasetinde gözlemlenen bu eğilimler, mezhepsel dengelerin ötesine geçen ve grup içi rekabetin belirleyici olduğu bir siyasal yapının doğduğunu ortaya koymaktadır. Kimlik temelli kutuplaşma yerini, aynı kimlik bloku içindeki liderlik mücadelelerinin belirlediği bir güç paylaşımı sistemine bırakmıştır. Bu yeni siyasal denge, istikrarsızlık ve kurumsallaşma açısından çelişkili bir sonuç oluşturmaktadır. Zira grup içlerindeki ayrışma, diğer grupların içinde de ayrışabilme zemini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak 2020-2025 dönemi Irak siyasetinde Şii ve Sünni liderlik yapıları birbirinden farklı tarihsel zeminlere dayansa da benzer bir dönüşüm oluşturmuştur. Her iki kimlik ekseninde de karizmatik, kişisel otoriteye dayalı liderlik biçimleri yerini daha kurumsal, performans temelli bir siyasal temsil anlayışına bırakmıştır.

 www.orsam.org.tr

    [orsamorgtr](https://www.youtube.com/orsamorgtr)